

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber II

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

C. P L I N I I

SECUNDI NATURALIS

HISTORIÆ LIBER

SECUNDVS.

10

An finitus sit Mundus, & an vnus.

CAPVT I.

Mundus est immen-
sum

VNDVM, ^a & hoc, quod nomine alio cælum appellare li-
buit, cuius circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par-
est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum
vnquam. Huius extera indagare, nec interest hominum, nec ca-
pit humanæ coniectura mentis. Sacer est, æternus, immensus, to-
tus in toto, imò verò ipse totū: ^b finitus, & infinito similis: omniū
rerum certus, & similis incerto: extrà, intrà, cuncta complexus
in se, idémque rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor
est, mensuram eius animo quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus occasione
hinc sumpta, aut his data, innumerabiles tradidisse mundos, vt totidem rerum naturas
credi oporteret: aut, si vna omnes ^c incubaret, totidem tamen Soles, totidémque Lunas,
& cætera etiam in vno & immensa, & innumerabilia sidera: quasi non eadem quæstione
semper in termino cogitationis occurrere, desiderio finis alicuius: aut, si hæc infinitas
naturæ omnium artifici possit assignari, non illud idem in vno facilius sit intelligi, tanto
præsertim opere. Furor est, profectò furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta
planè iam sint nota, ita scrutari extera: quasi verò mensuram vllius rei possit agere, qui sui
nesciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipse non capiat.

^a Et hoc;
quodcunque
cælum

^b T. infinitus
& finito simi-
lis.

^c T. incubat
rent.

immensus e-
st

20

De forma eius.

CAP. II.

30

Formam eius in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis & consensus
in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum docent: non solum
quia talis figura omnibus sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, seque inclu-
dit & cõtinet, nullarum egês compaginum, nec finem aut initium vllis sui partibus sen-
tiens, nec quia ad motum, ^d quo subinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptissima
est: sed oculorum quoque probatione, quòd conuexus mediúsque quacunque cernatur,
quum id accidere in alia non possit figura.

^d quo subin-
de verti mox
apparebit.

De motu eius.

CAP. III.

40

Hanc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, viginti-
quatuor horarum spatio circumagi, Solis exortus & occasus haud dubium reliquẽ-
re. An sit immensus, & ideo sensum aurium facilè excedens, tantæ molis rotatæ verti-
gine assidua sonitus, non equidem facilè dixerim, non hercle magis, quàm circumacto-
rum simul tinnitus siderum, suosque voluentium orbis: an dulci quidem & incredibili
suauitate concentus, nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusque tacitus labitur
mundus. Esse innumeras ei effigies animalium rerumque cunctarum impressas, nec (vt in
volucrum notamus ouis) læuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi autores di-
xere ^e tenerum, argumentis indicatur, quoniam inde deciduis rerum omnium semini-
bus, innumera, in mari præcipuè, ac plerunque confusis monstrificæ gignantur effigies.
Præterea visus probatione, alibi plaustrum, alibi vrsi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidio-
re medio super verticem circulo.

^e rerum ar-
gumentis
indicatur.

Musica orbium
caelestium

50

Cur mundus dicatur.

CAP. IIII.

Quidem & consensu gentium moueor. Nam quem *κόσμος* Græci nomine ornamentum appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaque elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubiè cælati argumento diximus, vt interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, descripto circulo, qui signifer vocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas

a Solis cursus sui cōgruēs. tot

Solis cursus, congruens tot seculis, ratio.

De quatuor elementis.

CAP. V.

Nec de elementis video dubitari, quatuor ea esse. Ignium summum: inde tot stellarum collucentium illos oculos. Proximum spiritus, quem Græci nostrique eodem vocabulo aëra appellant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque conferentum: huius vi suspensam, cum quarto aquarum elemento, librari medio spatio tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quò minus euolent: contraque grauias, ne ruant, suspendi leuibus in sublimè tendentibus. Sic pari in diuersa nisu, vi sua quæque consistere, irrequieto mundi ipsius constricta circuitu: quo semper in se currēte, imam atque mediam in toto esse terram, eandemque vniuersi cardine stare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita solam immobilem circa eam volubili vniuersitate, eandem ex omnibus neçti, eidemque omnia inniti.

b cōfertum.

c in suo quæque

d T. eademq. ex omnibus neçti, & eidem omnia in neçti.

De septem planetis.

CAP. VI.

Inter hanc cælumque, eodē spiritu pendent, certis discreta spatiis, septem sidera, quæ ab incessu vocamus errantia, quum errent nulla minus illis: eorum medius Sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec tēporum modò terrarumque, sed siderū etiā ipsorum cælique rector. Hunc mundi esse totius animū, ac planius mentē, hūc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æstimātes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras: hic reliqua sidera occultat, hic vices temporū, annūque semper renascentem ex vsu naturæ temperat: hic cæli tristitiā discutit, atque etiā humani nubila animi serenat: hic suū lumē cæteris quoque sideribus fcenerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens: vt principi literarū Homero placuisse in vno eo video.

De Deo.

CAP. VII.

Quapropter effigiem Dei, formamque querere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est Deus (si modò est alius) & quacunque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiā ex virtutibus vitisque hominum, vt pudicitiam, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad foecordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, vt portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret. Itaque nomina alia aliis gētibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus, inferis quoque in genera descriptis, morbisque & multis etiā pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoque etiam publicè Febri fanum in Palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum intelligi potest, cum singuli quoque ex semet ipsis totidem Deos faciant, Iunones Geniōsque adoptando sibi. Gentes verò quædam animalia etiam, aliqua & obscœna, pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per foetidos cibos, & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos sempërque canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morientēsq; puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina. Deus est mortali iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani: hanc nunc cælesti passu cū liberis suis vadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est vetustissimus referendi benemerentibus gratiam mos, vt tales numinibus adscribantur. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum,

e Iun. & ara male dicatum est ad ædem Larium. & ara Male Fortunæ Exquiliis.

Stelle non ex igne stelli.

Terra immobilis & mitius rotat.

Solis dignitas & opera.

Pluralitas Deorum.

Animalia & Dea.

& quæ sup
rium, alite
pretatione
quicquid
dubitem
aliis nulli
deos gestan
ipfos, ne sur
quicquam
nantem pei
inter has vt
na de Deo
omnium vo
vna cogitatio
vero & cæ
omnia expe
paginam fac
batur incert
semelque in
Sedere cæpi
Ecce fulgur
dictu in aug
sibi calceum
singula imp
tri, nec mis
cura est, in
nis, quod de
his Deos age
quando ser
mum illum
ne naturæ p
tem conscio
aternitate d
res gestit, n
(vt tacetis q
sint, ac mult
tia, idque e
pter aliid
Hinc red
mat vul
ra defectis
homine ort
tas nobiscu
to tracti hu
nos quoq;
lestibus nat
magnopere
tanta subit
cæli ratio in
do inuenti

Liber Secundus.

& quæ supra retuli, siderum, ex hominum nata sunt meritis. Iouem quidem aut Mercurium, aliterve alios inter se vocari, & esse cælestem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum verò, agere curam rerum humanarum, illud quicquid est summum. Anne tam tristi atque multiplici ministerio nō pollui credamus dubitemusve? Vix propè est iudicare, vtrum magis conducat generi humano, quando aliis nullus est deorum respectus, aliis pudendus. Externis famulantur sacris, ac digitis deos gestant, & monstra quoque colunt: damnant, & excogitant cibos: imperia dira in ipsos, ne fumno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non liberos, non denique quicquam aliud, nisi iubentibus sacris deligunt. Alij in ipso Capitolio fallunt, ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuat scelera, illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has vtrasque sententias medium sibi ipsa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo coniectatio esset. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna sola inuocatur: vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuiciis colitur, volubilis, a plerisque verò & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum faulrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola vtranque paginam facit. Adeoque obnoxia sumus fortis, vt fors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astròque suo cœtus assignat, & nascendi legibus: semelque in omnes futuros vnquam Deo decretum, in reliquum verò otium datum.

20 Sedere cœpit sententia hæc, pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam cursu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præcisa, aruspicum prædicta, atque etiam parua dictu in auguriis sternutamenta, & offensiones pedum. Diuus Augustus læuū prodidit sibi calceum præposterè inductum, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatem inuoluunt, solùm vt inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quicquam homine, aut superbius. Cæteris quippe animantium sola victus cura est, in quo sponte naturæ benignitas sufficit: vno quidè vel præferendo cunctis bonis, quòd de gloria, de pecunia, ambitione, superque de morte non cogitant. Verùm in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex vsu vitæ est pœnasque maleficiis ali-

30 quando feras, occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas esse. Nec ideo proximum illum genitum hominem, vt vilitate iuxta belluas esset. Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia. Naque nec sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimū in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos: nec facere, vt qui vixit, nō vixerit: qui honores gessit, nō gesserit: nullumque habere in prærerita ius, præterquam obliuionis: atque (vt facitis quoque argumētis societas hæc cum Deo copuletur) vt bis dena, viginti non sint, ac multa similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia, idque esse quod Deum vocamus. In hæc diuertisse non fuerit alienum, vulgata propter assiduam quæstionem de Deo.

De natura siderum errantium, & eorum ambitu.

CAP. VIII.

40 **H**inc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera, quæ affixa diximus mundo, nō illa, vt existimat vulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusque lucentia, adnumerata mortalibus: nec cum suo quæque homine orta moriuntur, nec, aliquem extinguere decidua significant. Nō tāta cælo societas nobiscum est, vt nostro fato mortalis sit ille quoque siderū fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantia reddunt, cum decidere creduntur, vt apud nos quoque id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna est cælestibus natura, intextentibus mundum, intextuque concretis: potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens, quæ propter effectus claritatemque & magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerunt, sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicitur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerum fores ape-

a & esse cælestis nomenclatura: quis non interpretatione naturæ fateatur? *Ab miseria neq. est n. p. uidentia per. d. fatigatio. ne. vid. Valles. c. 88. p. 342.*

negabat inter alios milites a Valles. do fac. Phil. c. 88. p. 341.

Negat p. com. denham

Stelle am. r. que d. r.

Terra immobilis. c. multos r. 1077

Solus dignus. c. opera.

Vile m. est. c. r. p. denham

Maralibus r. 1077

Non s. s. side. ra. sing. l. p. acta. b. r. m.

De stellis cadentibus.

ruisse, Anaximander Milesius traditur primus Olympiade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipsam antè multo Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælum terrasque tractentur. Summum esse, quod vocant Saturni sidus, ideoque minimū videri & maximo ambire circulo, ac trigesimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certū est. omnium autem errantium siderum meatus, interque ea Solis & Lunæ, contrarium mūdo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexterā præcipiti. Et quanuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæque passus: ita fieri, ne conuolutus aër, eandem in partem, æterna mundi vertigine, ignauo globo torpeat, sed ^a fundatur aduerso siderum verbere discretus & digestus. Saturni autem sidus gelidæ ac rigentis esse naturæ, multoque ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignei, ardentis à Solis vicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideoque huius ardore nimio, & rigore Saturni, interiectum ambobus, ex utroque temperari Iouem, salutarēque fieri. Deinde Solis meatum esse partium quidē trecentarum sexaginta: sed vt obseruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, superque quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno vnus intercalaris dies additur, vt temporum ratio Solis itineri congruat. Infra Solem ambit ingens sidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præueniēs quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturas: contra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter quadragesima secunda, qui fuit vrbs Romæ annus ceterimus quadragesimus secundus. Iam magnitudine extra cuncta alia sidera est: claritatis quidē tantæ, vt vnus huius stellæ radiis umbræ reddantur. Itaque & in magno nominū ambitu est. Alij enim Iunonis, alij enim Ifidis, alij Matris Deūm appellauere. Huius natura cuncta generatur in terris. Nanque in alterutro exortu genitali rore conspergens, non terræ modò conceptus implet, verum animantium quoque omnium stimulat. Signiferi autē ambitū peragit trecentis & duodequingenis diebus, ab Sole nunquam absistens partibus sex atque quadraginta longius, vt Timæo placet. Simili ratione, sed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurij sidus, à quibusdam appellatum Apollinis: inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modò ante Solis exortū, modò post occasum splendēs, nunquam ab eo viginti tribus partibus remotior, vt hic idem & Sofigenes docent. Ideo & peculiaris horum siderum ratio est, neque communis cum suprascriptis. Nanque ea & quarta parte cæli à Sole abesse, & tertia: & aduersa Soli sæpe cernuntur, maioresque alios habent cuncta plenæ conuersionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ natura.

CAP. IX.

Ed omnium admirationem vincit nouissimum sidus, terrisque familiarissimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè sidus indignantiū, crescēs semper aut senescens. Et modò curuata in cornua, modò æqua portione diuisa, modò sinuata in orbem, maculosa, eademque subitò prænitens, immensa orbe pleno, ac repētè nulla: aliàs pernox, aliàs fera, & parte diei Solis lucem adiuuans: deficiens, & in defectu tamen conspicua: ^e quæ mensis exitu latet, cum laborare non creditur. Iam verò humilis & excelsa, & ne id quidem vno modo, sed aliàs admota cælo, aliàs contigua montibus: nunc in Aquilonem elata, nunc in Austros deiecta: quæ singula in ea deprehendit hominum primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus profecto grati erga eos, qui labore curaque lucem nobis aperuere in hac luce: miraque humani ingenij peste, sanguinem & cædes condere Annalibus iuuat, vt scelera hominū noscatur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus septenisque & tertia diei parte peragit spatia eadē, quæ Saturni sidus altissimū triginta (vt dictum

obliquus 20:
Lari inuena
Signa 20 dani

De h

Larum e
Lepre in
mādo

a fundatur.
b multoque
c inferiori.

10
tū
2.
27

Anni quatuor
vel Ois pūdy

7

20

30
8

e quin.

50

ctum

atum est) annis. Deinde morata in coitu Solis biduo, cum tardissime, è tricesima luce
 rursus ad easdem vices exit: haud scio an omnium, quæ in cælo pernosci potuerunt, ma-
 gistra. In duodecim mensium spatia oportere diuidi annum: quando ipsa toties Solem
 redeuntem ad principia, consequitur. Solis fulgore eam, vt reliqua sidera, a regi. Siqui-
 dem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercussu aquæ volitare conspici-
 mus. Ideo molliore & imperfecta vi soluere tantum humorem, atque etiam augere, quem
 Solis radij absument. Ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena, re-
 liquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex Sole ipsa concipiat. In coitu qui-
 dem non cerni, quoniam haustum omnem lucis auersa illò regerat, vnde acceperit. Si-
 10 dera verò haud dubiè humore terreno pasci, quia orbe dimidio nonnunquam maculo-
 sa cernatur, scilicet nondum suppetente ad hauriendum vltra iusta vi. Maculas enim non
 aliud esse, quàm terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Lunæ, & de nocte.

CAP. X.

Defectus autem suos & Solis, rem in tota contemplatione naturæ maximè miram,
 & ostento similem, eorum magnitudinum vmbraque indices existere. Quippe
 manifestum est, Solem interuentu Lunæ occultari, Lunamque terræ obiectu, ac vices
 reddi, eosdem Solis radios Luna interposito suo auferente terræ, terræque Lunæ. Hac
 subeunte repentinas obduci tenebras, rursumque illius vmbra fidus hebetari. Neque
 aliud esse noctem, quàm terræ vmbra. Figuram autem vmbrae similem metæ ac turbi-
 20 ni inuerso, quando mucrone tantum ingruat, neque Lunæ excedat altitudinè, quoniam
 nullum aliud sidus eodem modo obscuretur, & talis figura semper in mucronem defi-
 ciat. Spatio quidem consumi vmbrae, indicio sunt volucrum præalti volatus. Ergo confi-
 nium illis est aëris terminus, initiūque ætheris. Supra Lunam pura omnia, ac diurnæ
 lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur sidera, vt reliqua lumina è tenebris. Et
 propter has causas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menstrui non
 sunt vtrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunæque multiuagos (vt dictum
 est) flexus, non semper in scrupulis partium congruente siderum motu.

De siderum magnitudine.

CAP. XI.

Hæc ratio mortales animos subducit in cælum: ac velut inde contemplantibus,
 30 trium maximarum rerum naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset
 quippe totus Sol adimi terris intercedente Luna, si terra maior esset quàm Luna. Cer-
 tior ex vtraque vastitas Solis aperitur, vt non sit necesse amplitudinem eius oculorum
 argumentis atque coniectura animi scrutari: immensum esse: qui arborum in limitibus
 porrectarum in quotlibet passuum millia vmbrae paribus iaciat interuallis, tãquam to-
 to spatio medius. Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus,
 simul fiat à vertice: item quia^b circa solstitialem circulum habitantium Meridie ad Se-
 ptentrionem vmbrae cadant, ortu verò ad occasum. Quæ fieri nullo modo possent, nisi
 multò, quàm terra, maior esset. Et quòd mōtem Idam exoriēs latitudine exuperet, dex-
 tra læuaque largè amplectens, præsertim tanto discretus interuallo. Defectus Lunæ ma-
 40 gnitudinem eius haud dubia ratione declarat, sicut terræ paruitatē ipse deficiens. Nanq;
 cum sint tres vmbrae figuræ, constetque, si par lumini sit materia, quæ iactat vmbrae,
 columnæ effigie iaci, nec habere finem: si verò maior materia, quàm lumen, turbinis re-
 cti, vt sit imum eius angustissimum, & simili modo infinita longitudo: si minor materia,
 quàm lux, metæ existere effigiem in cacuminis finem desinētē, talemq; cerni vmbrae
 deficiente Luna: palàm fit, vt nulla amplius relinquatur dubitatio, superari magnitudine
 terram: Id quidem & tacitis ipsius naturæ indicis. Cur enim partitis vicibus anni bru-
 malis abscedit? vt noctium capacitate terras reficiat, exulturus haud dubiè, & sic quoque
 exurens quadam in parte, tanta magnitudo est.

Quæ quis inuenerit in obseruatione caelesti.

CAP. XII.

50 **E**T rationem quidē defectus vtriusque, primus Romani generis in vulgus extulit Sul-
 picius Gallus, qui Consul cum M. Marcello fuit: sed tum Tribunus militum solici-

tudine exercitu liberato, pridie quàm Perseus rex superatus à Paulo est, in concione ab Imperatore productus ad prædicendâ eclipsim, mox & composito volumine. Apud Græcos autem inuestigauit primus omnium Thales Milesius, Olympiadis xlvij. anno quarto, prædicto Solis defectu, qui^a Alyatte rege factus est, vrbis cõditæ anno clxx. post eos vtriusque sideris cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparchus, menses gentium diésque & horas, ac situs locorû, & vicus populorum complexus, æuo teste, haud alio modo, quàm consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, supràque mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehensa, & misera hominum mente absoluta, in defectibus stellarum scelera aut mortem aliquam siderum pauente: quo in metu fuisse Ste-
 sifichori & Pindari vatum sublimia ora palàm est deliquio Solis, & in Luna veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauere ignarus causæ Nicias Atheniensium Imperator, veritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio este cæli interpretes, rerûque naturæ capaces, argumèti repertoires, quo Deos hominésque vicistis. Quis enim hæc cernens & statos siderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscat? Nunc confessa de iisdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodum necessariis locis strictimq; red-
 dita. Nam neque instituti operis talis argumentatio est: neque omnium rerum afferre posse causas minus mirum est, quàm constare in aliquibus.

De defectibus.

CAP. XIII.

Defectus ducentis vigintiduobus mensibus redire in suos orbés certum est, Solisque defectum non nisi nouissima primæve fieri Luna, quod vocant coitum, Lunæ autem non nisi plena, sempérque citrà quàm proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri vtriusque sideris defectus statis diebus, horisq; sub terra. Nec tamen cum fiant supernè, vbique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est, & Lunæ defectum aliquando quinto mense à priore fieri, Solis verò septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari, sed ab aliis atque aliis hoc cerni: quæq; sunt in hoc miraculo maximè mira, cum conueniat umbra terræ Lunam hebetari, nunc ab occasus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione cum Solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, vt in occasu Luna deficeret, vtroque super terram conspicuo sidere. Nam vt duodecim diebus vtrunque sidus quæreretur, & nostro æuo accidit, Imperatoribus Vespasianis, patre iij. filio iterum consulibus.

De Lunæ motu.

CAP. XIII.

Vnam semper, auersis à Sole cornibus, si crescat, ortus spectare: si minuatur, occasus, haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarum ab secunda adiacentem vsque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis, semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum, quàm Lunæ, magnitudo colligitur, quando illæ & à septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri, sicut affixas cælo Solis fulgore interdiu non cerni, cum æquè diu ac noctu luceant: idque manifestum fiat defectibus Solis, & præaltis puteis.

Errantium motus, & luminum canonica.

CAP. XV.

Errantium autem tres, quas supra Solem dicimus sitas, occultantur meantes cum eo. Exoriuntur verò matutino, discedentes partibus nunquàm amplius vnden. Postea radiorum eius contactu teguntur, & in triquetro à partibus centum viginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in aduerso à partibus centum octoginta, exortus vespertinos. Itemq; in centum viginti ab alio latere appropinquante, stationes vespertinas, quas & secundas vocant: donec affecutus in partibus duodenis occultet illas, qui vespertini occasus appellantur. Martis stella, vt propior, etiam ex quadrato sentit radios, ab nonaginta partibus: vnde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenarius dictus ab vtroq; exortu. Eadem stationalis senis mēsis commoratur in signis, alioqui bimestris, cum cæteræ vtraq; statione quaternos menses non impleat. Inferiores

feriores autem duæ occultantur in coitu vespertino simili modo, ^{a relictæque} relictoque Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longissimis distantia suæ metis Solem insequuntur, ad eptæque occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem interuallo vesperi exoriuntur vsque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad Solem, & occasu vespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinam vespertinamque, ab utroque exortu facit, à longissimis distantia suæ finibus: Mercurij, stationes breuiore momento, quàm vt deprehendi possit. Hæc est luminum occultationumque ratio, perplexiore motu, multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eadem ad Septentrionem accedunt, abeuntque ad Austrum, terrisque propiores aut cælo repente cernuntur: in quibus aliter multa, quàm priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi vias demonstrauerunt: modò ne quis desperet secula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt: prima circulorum, quos Græci ab sidas in stellis vocant: etenim Græcis vtendum erit vocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliique quàm mundo: quoniam terra à verticibus duobus, quos appellauerunt Polos, centrum cæli est, nec non Signiferi, obliquè inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt. Ideoque diuersos habent orbis, motusque, dissimiles, quoniam interiores absidas necesse est breuiiores esse.

Quare eadem alias altiora, alias inferiora videantur.

CAP. XVI.

20 **I**gitur à terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in Scorpione, Ioui in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus. Et è contrario ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit, vt tardiùs moueri videantur, cum altissimo ambitu feruntur: non quòd acceleret tardentve naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas, coarctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemque motus aliàs maior, aliàs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatù causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habet in aliis signis. Saturnus in Libræ parte vicesima, Iupiter Cancrì quintadecima, Mars Capricorni vicesima octaua, Sol Arietis vicesimanona, Venus Piscium decimasexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli mensura, non circuli, intelligitur, subire eas aut descendere per profundum aëris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum Signiferi obliquitatibusque causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Neque aliud habitatur in terris, quàm quod illi subiacet. Reliqua à Polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, vt quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoque per totam latitudinem eius vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissimè, vt tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio eius, & supra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis: Martis stella quatuor medias, Iouis mediam & super eam duas: Saturni duas, vt Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Austrum descendentium, aut ad Aquilonem subeuntium. Hæc constare & certiam illam à terra subeuntium in cælum, & pariter scandi eam quoque existimauere perique falsò: qui vt coarguantur, aperienda est subtilitas immensa, & omneis eas complexa causas. Conuenit stellas in occasu vespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortusque matutinos in initio cuiusque fieri: stationes in mediis latitudinum articulis, quæ vocant ecliptica. Perinde confessum est motum augeri, quandiu in vicino sint terræ: cum abscedant in altitudinem, minui. Quæ ratio Lunæ maximè sublimitatibus approbatur. Equè non est dubiù, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui vsque ad stationes secundas. Quæ cum ita sint, manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adiaci motus: in stationibus verò primis & altitudine subire, quoniam tum primum incipiant detrahi numeri, stellæque re-

*Eni modo, ex quibus
gradus latitudinis
in signiferis singulis
Planeta pererret.*

troire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere cursum, & ignea vi leuantur in sublime. Hoc non protinus intelligi potest visu nostro, ideoque existimantur stare, vnde & nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij violentia, & retroire cogit vapor repercussas, Multo id magis in vespertino earum exortu, toto Sole aduerso, cum in summas absidas expelluntur, minimæque cernuntur, quoniam altissimè ab sunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu vespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, non tamen ante stationes secundas agente, cum & altitudo descenditur, superueniente ab alio latere radio, eademque vi rursus ad terras deprimente, quæ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tantum interest, 10 subeant radij, an superueniant. Multoque eadem magis in vespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica siderum errantium.

C A P. X V I I.

PRIMUM igitur dicatur, cum sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquam longius XLVI. partibus, Mercurius vigintitribus à Sole abscedant, sæpe citra eas ad Solē reciprocant. Conuersas habent vtræque absidas, vt infra Solem sitæ: tantumque circulis earum subtèr est, quantum supernè prædictarum: & ideo nō possunt abesse amplius, quoniam curuatura absidum ibi nō habet longitudinem maiorem. Ergo vtræque simili ratione modum statuunt absidum suarum margines, ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur nō semper ad quadragintasex & ad partes vigintitres perueniunt? Imò verò. Sed ratio^a canonica fallit. Nanque apparet absidas quoque earū moueri, quod nunquam transeant Solem. Itaque cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus, & ipsæ ocyus redire^b creduntur, cum sit illa semper vtrique extremitas summa. Hinc & ratio motuum cōuersa intelligitur. Superiores enim celerrimè feruntur in occasu vespertino, hæc tardissimè: illæ à terra altissimè ab sunt, cum tardissimè mouentur, hæc cum ocyssimè. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatē incipiunt, hæc verò augere: Illæ retro cursum agunt à statione matutina vsque ad vespertinam, Veneris à vespertina vsque ad matutinā. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem verò ad Solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autē latitudine, motumque minuere^c ab exortu matutino: retro quidē ire, simulque altitudine digredi, à statione vespertina. Mercurij rursus stella vtroque modo scādere ab exortu matutino, digredi verò latitudine à vespertino: consecutoque Sole ad quindecim partium interuallum, consistit quatrinduo propè immobilis. Mox ab altitudine descendit, retrōque graditur ab occasu vespertino vsque ad exortum matutinum. Tantumque hæc, & Luna, totidē diebus, quot subiere, descendūt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ varietas, sed ratio euidens. Nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam descendunt ægrè. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque, quibus ipsa seruiat. Exempli gratia: In Martis sidere, cuius est maximè inobseruabilis cursus, nunquam id stationem facere, Iouis sidere triquetro, rarò admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tantum, Cancri & Leonis, simul edere. Mercurij verò sidus in Piscibus exortus vespertinos raros facere, creberrimos in Virgine: in Libra matutinos. Item matutinos in Aquario, rarissimos in Leone. Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri: in Cancro verò non citra vigesimam quintam partem. Lunam bis coitum cum Sole in nullo alio signo facere, quàm Geminis: non coire aliquando in Sagittario tantum. Nouissimam verò primamque eadem die vel nocte, nullo alio in signo, quàm Ariete, conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni sidus & Martis cum plurimum diebus centumsep-

^a Canonicos

^b coguntur

^c vespertino.

tum septua
ragintano
plurimum.

COlores
rum
culus. Fri
missuræ ab
est, Saturno
curio radia
10 visu, & car
dios orbis
plenitudo
Et ipsa aute
te cetera in
ictus. Itaque
autem in ad
ne, qua sup

10 SOL autem
in centru
in autum
bus Cancr
terque terra
longiore tra

L Atet p
perioru
sed maxim
30 riore circulo
fulminia iac
expuitur, p
bus. Idque
quia turbat

INterualla
vnde uig
sagacis an
duplum.

40 Sed Pyth
Luna. A
Aqua ad S
Ab eo ad I
ferumita
concentu
in reliquis

50 STadium
tiquin
qua nubi

tum septuaginta: Iouis triginta sex, aut cum minimū, denis detractis diebus: Veneris sexaginta nouem, aut cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut cum plurimum, septemdecim.

Quæ ratio colores eorum mutet.

CAP. XVIII.

Colores ratio altitudinum temperat: siquidem earum similitudinem trahūt, in quarum aëra venere subeundo, tingitque appropinquantes vtralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, vëtosus in horrorem. Sol atq; commissuræ absidum, extremæque orbitæ atram in obscuritatem. Suus quidem cuiq; color est, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candēs, Vesperī refulgēs, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli, cum oritur, ardens, postea radians: his causis connexo visu, & earū quæ cælo continentur. Nanque modò multitudo conferta inest circa dimidios orbis Lunæ, placida nocte leniter illustrante eas: modò raritas, vt fugisse miremur plenilunio abscondente, aut cum Solis, supræ dictarū radij visus perstrinxere nostros. Et ipsa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubiè differentias sentit, hebetate cetera inflexos mundi conuexitate eos, præterquam vbi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato Solis diuidua est, in triquetro seminani ambitur orbe, impletur autem in aduerso: rursusq; minuens easdem effigies, paribus edit interuallis, simili ratione, qua supra Solem tria sidera.

Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio.

CAP. XIX.

Sol autem ipse quatuor differētias habet, bis æquata nocte diei, Vere & Autumnno, & in centrum incidēs terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis spatiis, in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni: noctis verò, solstitio totidē in partibus Cancrī. Inæqualitatis causa obliquitas est Signiferi, cum pars æqua mūdi super subtérque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo confurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur.

CAP. XX.

Latet plerisque, magna cæli affectatione compertū à principibus doctrinæ viris, superiorum trium siderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomē habeant: sed maximè ex iis medio loco siti: fortassis quoniam cōtagium nimij humoris ex superiore circulo, atque ardoris ex subiecto per hunc modū egerat. Ideoque dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo vt è flagrante ligno carbo cum crepitu, sic à sidere cælestis ignis expuitur, præscita secum afferens, ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus. Idque maximè turbato fit aëre, quia collectus humor abundantiam stimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi sideris partu.

Interualla siderum.

CAP. XXI.

Interualla quoque siderum à terra, multi indagare tentauerūt: & Solem abesse à Luna vnde viginti partes, quantum Lunā ipsam à terra, prodiderunt. Pythagoras verò vir sagacis animi, à terra ad Lunam centum xxvj. M. stad. esse collegit. Ab ea vsque ad Solem duplum. Inde ad xij. signa triplicatum. In qua sententia & Gallus Sulpitius noster fuit.

De siderum musica.

CAP. XXII.

Sed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum, quantum absit à terra Luna. Ab ea ad Mercurium, spatij eius dimidium: & ab eo ad Venerē ferè tantundē. A qua ad Solem sesquiplum. A sole ad Martem tonū, id est, quātum ad Lunam à terra. Ab eo ad Iouem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidiū, & inde sesquiplū ad Signiferum: ita septem tonos effici, quam diapason harmoniam vocant, hoc est, vniuersitatē concentus. In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium phthongo, Iouem Phrygio, & in reliquis similia, iucunda magis, quam necessaria subtilitate.

De mundi geometria.

CAP. XXIII.

Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est, pedes sexcētos viginti quinque. Posidonius non minus quadraginta stadiorum à terra altitudinem esse, in qua nubila ac venti nubēsque proueniant. Inde purum liquidūque, & imperturbatæ

g' Siderum Musica vid. Valler. C. 58 De Phil. sac. p. 331

4 Saturnum Dorio moueri phthongo, Iouem Phrygio.

lucis aërem. Sed à turbido ad Lunam vicies centùm millia stadiorum. Inde ad Solē quin-
 quies millies. Eo spatio fieri, vt tam immensa eius magnitudo non exurat terras. Plures
 autem nubes nongentis stadiis in altitudinem subire prodiderunt. Incōperta hæc & in-
 extricabilia, sed tam prodenda, quàm sunt prodita: in queis tamē vna ratio Geometricæ
 collectionis nunquàm fallacis possit non repudiari, si cui libeat altius ista persequi. Nec
 vt mensura (id enim velle penè dementis otij est) sed vt tantū æstimatio cōiectādi, con-
 stet animo. ^a Nam cum trecentis sexaginta & ferè sex partibus orbis Solis ex circuitu
 eius patere appareat circulum, per quem meat, semperq; dimetiens tertiam partem am-
 bitus, & tertiæ paulò minus septimam colligat, apparet dempta eius dimidia (quoniam
 terra centralis interueniat) sextam ferè partem huius immensi spatij, quod circa terram
 circuli solaris animo comprehenditur, inesse altitudinis spatij, Lunæ verò duodecimam,
 quoniam tanto breuiore, quàm Sol, ambitu currit: ita ferè eam in medio Solis ac terræ.
 Mirum quò procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata successu, sicut
 in suprascriptis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausique diuinare Solis ad terram
 spatia, eadem ad cælum agunt, quoniam sit medius Sol, vt protinus mundi quoq; ipsius
 mensura veniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septimas, tantas habere cir-
 culum duo & vicesimas, tanquam planè à perpendicularo mensura cæli constet. Ægyptia
 ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendere, singulas partes, in lunari circulo (vt dictum
 est) minimo, triginta tribus stadiis paulò amplius patere colligit: in Saturni amplissimo
 duplum: in Solis, quem medium esse diximus, vtriusque mensuræ dimidiū. Quæ com-
 putatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipsius
 interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

^a Nam cum
 trecentis se-
 xaginta & fe-
 rè sex partib.
 patere circu-
 lum, per que
 meat orbis
 Solis, ex cir-
 cuitu eius ap-
 pareat, sem-
 perque, &c.

De repentinis sideribus.

CAP. XXIII.

REstant pauca de mundo: nanque & in ipso cælo stellæ repentè nascuntur. Plura ea-
 rum genera.

*De Cometis & caelestibus prodigijs, natura & situ, & generibus
 eorum.*

CAP. XXV.

Cometas Græci, vocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum mo-
 do in vertice hispidas. Iidem Pogonias, quibus inferiore ex parte in speciem barbæ
 longæ promittitur iuba. Acontia iaculi modo vibrantur ocyssimo significatu. Hæc fuit
 de qua quinto Consulatu suo ^b Titus Imperator Cæsar præclaro carmine præscripsit,
 ad hunc diem nouissimè visa. Easdem breuiore & in mucronem fastigiatas, Xiphias
 vocauerunt, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodam gladii nitore, ac sine vllis radijs:
 quos Disceus suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. ^c Pithe-
 tes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet,
 qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampadias ardentes imitatur faces:
 Hippeus equinas iubas celerrimi motus, atque in orbem circa se euntes. Fit & candidus
 Cometes, argenteo crine, ita refulgens, vt vix contueri liceat, specieque humana dei effi-
 giem in se ostendens. Fiunt & hirti villorum specie, & iuba aliqua circumdati. Semel ad-
 huc iubæ effigies mutata in hastam est, Olympiade centesima octaua, vrbis anno tricen-
 tesimo nonagesimo octauo. Breuissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum an-
 notatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij im-
 mobiles hærent. Omnes ferè sub ipso Septentrione, aliqua eius parte non certa, sed
 maximè in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures
 cerni, nemini compertum alteri, quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graues
 æstusque significari. Fiunt & hybernis mensibus, & in austrino polo, sed ibi citra vllum
 iubar: Diraque comperta Æthiopum & Ægypti populis, cui nomen æui eius rex dedit
 Typhon, ignea specie, ac spiræ modo intorta, visu quoque toruo, nec stella verius, quàm
 quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis, cæterisque crines. Sed
 Cometes nunquàm in occasura parte cæli est, terrificum magna ex parte fidus, ac nõ le-
 uiter piatū, vt ciuili motu Octauio Cōsule, iterumq; Pompeij & Cæsaribus bello. In nostro
 verò

^b Tyberius

^c Pitheus.

ferò xuo
 deinde pr
 se iaculet
 emicet. T
 partibus
 angulis
 nalis aut
 admodum
 sciebat V
 tuto. Nam
 nitum per
 batur circa
 dere signi
 cepta qu
 adiectum
 terpretat
 esse credan
 re fortuito

10 Idem Hi
 tionem
 aliam in x
 adductus,
 sus, rem et
 gere, orga
 cilè discer
 transirent
 ctis relicto,
 nisi cum de
 ter ora pop
 alterum Be
 faciunt, pri
 cant & tra
 perium Gr

Flt & san
 terra
 lippus G
 40 existere, n
 gentium n
 rum hæc i
 nem, ideo

Cernu
 coron
 trante, po

Existu
 tia. Ci
 Aclio.

verò æuo circa veneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduam propè ac sæuam. Referre arbitrantur, in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ vires accipiat, quasq; similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscœnis autem moribus, in veredis partibus^a signorum. Ingeniis & eruditioni, si triquetram figuram quadratamve paribus^a angulis ad aliquos perenium stellarum situs edant. Venena fundere, in capite septétrionalis austrinæve serpentis. Cometes in vno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiēte eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Nanque his verbis id gaudium prodidit: *lis ipsis ludorum meorū diebus, sidus crinitum per septem dies in regione celi, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa vndecimam horam diei, clarumque & omnibus terris cōspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro cōsecrauimus, adiectum est. Hęc ille in publicum, interiore gaudio sibi illum natum, seq; in eo nasci interpretatus est: & si verum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sidera perpetua esse credant, suoq; ambitu ire, sed non nisi relicta à Sole cerni. Alij verò, qui nasci humore fortuito, & ignea vi, ideòque solui.*

Hipparchus de sideribus, per exempla historica, faces, lampades, trabes, bolides, & chasma celi.

C A P. XXVI.

Idem Hipparchus nunquàm satis laudatus, vt quo nemo magis approbauerit cognitionem cum homine siderum, animasque nostras partem esse cæli, nouam stellam & aliam in æuo suo genitã deprehendit: cuiusque motu, qua die fulsit, ad dubitationem est adductus, anne hoc sapius fieret, mouereturq; & ea, quas putamus affixas. Idemque ausus, rem etiam Deo improbam, annumerare posteris^b stellas, ac sidera ad normam expungere, organis excogitatis, per quæ singularum loca atque magnitudines signarent: vt facile discerni posset ex eo, non modò an obirent, nascerenturve, sed an omnino aliqua transirent mouerenturve, item an crescerent minuerenturque, cælo in hæreditate cunctis relicto, si quisquam qui^c rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant & faces, nō, nisi cum decidunt, visæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edēte, præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: Lampades vocant planè faces: alterum Bolidas, quale Mutinensibus malis visum est. Distant, quòd faces vestigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolidas verò perpetua ardens, longiorem trahit limitē. Emicant & trabes simili modo, quas Docos vocant: qualis cum Lacedæmonij classe victi, imperium Græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus, quod vocant chasma.

De celi coloribus.

C A P. XXVII.

Fit & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium ad terras cadens inde, sicut Olympiadis centesimæseptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciam quateret. Atque hæc ego stas temporibus nature, vt cetera, arbitror existere, non vt plerique variis de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: verum hæc ideo facta, quia incasura erant illa. Raritate autem occultam eorum esse rationem, ideòque non, sicut exortus supra dictos, defectusque, & multa alia, nosci.

De flamma celi.

C A P. XXVIII.

Cernuntur & stellæ cum Sole totis diebus, plerunque & circa solis orbem, ceu specie coronæ: & versicolore circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta Urbē intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capeffendum.

De coronis caelestibus.

C A P. XXIX.

Existunt eedem coronæ circa Lunam, & circa nobilia astra, cælo quoque inherentia. Circa Solem arcus apparuit L. Opimio Q. Fabio Consulibus, orbis L. Porcio, M. Acilio.

De circulis repentinis.

CAP. XXX.

Circulus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio Coss. Fiunt prodigiosi & longiores Solis defectus, qualis occiso Dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius penè anni pallore continuo.

Plures Soles.

CAP. XXXI.

ET rursus plures Soles simul cernuntur, nec supra ipsum, nec infra, sed ex obliquo, nunquam iuxta, nec contra terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos Soles antiqui sæpius videre: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Porcio, & M. Antonio, P. Dolobella, & M. Lepido, L. Pláco Coss. Et nostra ætas vidit. Diuo Claudio principe, Consulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul, quàm tres, visi, ad hoc æui nunquam produntur.

Plures Luna.

CAP. XXXII.

LVnæ quoque trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio Consulibus, apparuere: quos plerique appellauerunt Soles nocturnos.

Dierum lux nocte.

CAP. XXXIII.

LVmen de cælo noctu visum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio Consulibus, & sæpe aliàs, vt diei species noctu luceret.

Clypei ardentes.

CAP. XXXIII.

CLypeus ardens ab Occasu ad Ortum scintillans transcurrit, Solis occasu L. Valerio, & C. Mario consulibus.

Ostentum cæli.

CAP. XXXV.

Scintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postquam Lunæ magnitudine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: dein cum in cælum se reciperet, lampadè factam, semel vnquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio Coss. Vidit hoc Licinius Syllanus Proconsul cum comitatu suo.

^a Vidit hoc Syllanus

De discursu stellarum.

CAP. XXXVI.

Fleri videntur & discursus stellarum, nunquam temere, vt non ex ea parte truces venti cooriantur. Existunt stellæ & in mari terrisque.

De stellis Castoribus.

CAP. XXXVII.

Vidi nocturnis militum vigiliis, inherere pilis pro vallo fulgorem effigie ea: & antennis nauigantium, aliisque nauium partibus, ceu vocali quodã sono insistent, vt volucres sedem ex sede mutant: graues, cum solitaria venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurtes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænuntia, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari deos inuocant. Hominum quoque capita vespertinis horis, magno præfagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita.

De aere.

CAP. XXXVIII.

HActenus de ipso mundo, sideribusque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanque & hoc cælum appellauere maiores quod alio nomine aëra: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit. Infra Lunam hæc sedes, multoque inferior (vt animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miscens, vtraque forte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procelle, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna secum. Terrena in cælum tendentia deprimit siderum vis: eademque que sponte non subeunt, ad se trahunt. Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium vndique impellunt. Iidem infracti resiliunt: & que potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursusque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iudemque cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum è sublimi trahit. At ille contra nititur, tellusque, vt inani, cælo spiritum infundit. Sic vltro citroque

^b illa

commean-

commeante natura, vt tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnae licet, sed assidue rapta conuoluitur, & circa terram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes caelum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque praecipua eorum natura ibi, & ferme reliquas complexa causas, quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum violentiae plerique assignant. Quin & ideo lapidibus pluuere interrim, quod vento sint rapti, & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.

De statis tempestatibus.

CAP. XXXIX.

10 **T**empestatum rerumque quasdam stas esse causas, quasdam vero fortuitas, aut ad huc rationis incomptas, manifestum est. Quis enim aestates & hyemes, quaeque in temporibus annua vice intelliguntur, siderum motu fieri dubitet? Ergo vt Solis natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque siderum propria est quibusque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquoré soluti humoris fecunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec vero haec tanta debent existimari, quanta cernuntur, cum esse eorum nullum minus Luna tam immensa altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quaeque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus imbribus faciunt. Nec meantium modo siderum haec vis est, sed multorum etiam adherentium caelo: quoties errantium accessu impulsas, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in Suculis sentimus accidere, quas Graeci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. 20 Quin & sua sponte quaedam stasque temporibus, vt Haedorum exortus. Arcturi vero sidus non ferme sine procellosa grandine emergit.

De vi Caniculae.

CAP. XL.

Nam Caniculae exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cuius sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria ex oriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contra stare & contueri tradit, ac velut adorare, cum sternerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi, non est dubium.

Sidera in aliis signorum partibus & temporibus aliis influere.

CAP. XL I.

30 **Q**uin partibus quoque signorum quorundam sua vis inest, vt autumnali aequinoctio, brumaeque, cum tempestatibus confici sidus intelligimus. Nec imbribus tantum tempestatibusque, sed multis & corporum & ruris experimentis. Afflantur alij sidere, alij commouentur stas temporibus alio, neruis, capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia solstitio circumagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in tectis arentis herba pulegij, rumpuntur intentae spiritali membranae. Miretur hoc, qui non obseruet quotidiano experimento, herbam unam, quae vocatur heliotropium, abeuntem Solem intueri semper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrate. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & foricum fibras respondere numero Lunae, exquisiuere diligentiores: minimumque animal formicam sentire vires sideris, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini 40 infcitia est, fatenti praecipue iumentorum quorundam in oculis morbos cum Luna crescere ac minui. Patrocinator vastitas caeli immensa, discreta altitudine in duo atque LXX signa. Haec sunt rerum aut animantium effigies, in quas digessere caelum periti. In his quidem mille sexcentas annotauere stellas, insignes videlicet effectu, visive. Exempli gratia, in cauda Tauri septem, quas appellauere Vergilias, in fronte Suculas, Booten, qui sequitur Septentriones.

Imbrum, ventorum, & nubium causa.

CAP. XLII.

50 **E**Xtra has causas non negauerim existere imbres ventosque: quoniam humidam a terra, alias vero propter vapores fumidam, exhalare caliginem certum est. Nubesque li-^{a exhalat} quore egresso in sublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Densitas earum corporumque haud dubio coniectatur argumento, cum Solem obumbrent, perspicuum alias etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus.

CAP. XLIII.

Igitur non eam inficias, posse in has & ignes supernè stellarum decidere, quales sereno sæpe cernimus, quorum ictu concuti aera verum est, quando & tela vibrata stridunt. Cùm verò in nubem peruenerint, vaporem dissonum gigni, vt candète ferro in aquam demerso, & humidū vorticem volui. Hinc nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: si erumpat ardēs, fulmina: si lōgiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorum ignium plagas, ideòque protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulso siderum depressum, qui à terra meaue- rit, spiritum nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitum, dū rixetur, edito fragore, cùm erumpat, vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dū in præceps fera-¹⁰ tur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi, vt duorū lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, vt quæ nulla veniant ratione naturæ. Iis percuti montes, iis maria, omnēsq; alios irritos iactus. Illa verò fatidica ex alto, statīsq; de causis, & ex suis venire sideribus. Simili modo ventos vel potiùs flatus, posse & ex arido siccoq; halitu terræ gigni nō negauerim: posse & aquis aera expiratibus, qui neque in nebulam dēsetur, nec crassescat in nubes: posse & solis impulsu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quàm fluctus aeris: pluribusque etiā modis. Nanque & è fluminibus ac niuibus, & è mari videmus & quidē tranquillo, & alios quos vocant Altanos, è terra cōsurgere. Qui quidem cum è mari redeūt, Tropæi vocantur: si pergunt Apogæi. 20

Qua ratione echo reddatur.

CAP. XLIIII.

Montium verò flexus crebrique vertices, & cōflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui vallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

De ventis iterum.

CAP. XLV.

^a Vasto præceps hiatu.

Sine fine ventos generat iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, ^a vasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenaica prouincia rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanum sit atrectari hominis manu, confestim Austro voluente harenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula ³⁰ auras suas habent, adeò causa non deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an ventus. Illos statos atque perspirantes, quos non tractus aliquis, verum terræ sentiunt: qui non aura, ^b non procella maris, sed appellatione quoque ipsa venti sunt: qui siue assiduo mūdi ^c incitu, & contrario siderum occurso nascuntur, siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illuc tanquam in vtero aliquo vagus, siue disparili errantium siderum ictu, radiorūmq; multiformi iactu flagellatus aer, siue à suis sideribus exeūt his propioribus, siue ab illis cælo affixis cadunt, palam est illud quoque legem naturæ habere non ignotam, etiam si nondum percognitam.

^b qui non procellæ, sed mares appellatione ^c incitatu.

Naturæ & obseruationes ventorum.

CAP. XLVI.

^d tam discordi.

Viginti amplius autores Græci veteres prodidere de his obseruationes. Quo magis ⁴⁰ miror, orbe ^d discordi, & in regna, hoc est in membra, diuiso, tot viris curæ fuisse, tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fermè tenentibus: vt hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eò accessere, verius noscat, quàm indigenarum scientia: nunc verò pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumque principe, omnino nihil addiscit noua inquisitione, imò ne veterum quidem inuenta perdisci. Nō erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio, quàm posteros iuandi, eruerunt. Nanq; mores hominum senuere, nō fructus. Et immensa multitudo aperto, quodcunque est, mari, hospitaliq; litorum omnium impulsu nauigat, sed lucri, non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens, & tantum avaritiæ ⁵⁰ intenta, id ipsum scientiæ posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius, quàm instituto for-
tallis

tassis conueniat operi, tractabo ventos, tot millia nauigantium cernens.

Ventorum genera.

CAP. XLVII.

Veteres quatuor omnino seruauere, per totidem mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, vt mox iudicatum est, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter vtranque media placuit, ad breuem ex numero-
 10 fa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: Ab Oriente æquinoctiali Subsolanus, ab Oriente brumali Vulturnus: Illum Apelioten, hunc Eurum Græci appel-
 lant. A Meridie Auster, & ab Occasu brumali Africus, Noton & Liba nominant. Ab Oc-
 casu æquinoctiali Fauonius, ab Occasu solstitiali Corus: Zephyron & Argesten vocant.
 20 A Septentrionibus Septentrio, interque eum & Exortum solstialem Aquilo, Aparctias dicti & Boreas. Numerosior ratio quatuor his interiecerat, Thrasciã, media regione inter Septentrionem & Occasum solstialem: itẽmque Cæcian, media inter Aquilonẽ & Ex-
 ortum æquinoctialem. Ab Ortu solstitiali Phœnician, media regione inter ortũ bruma-
 lem & Meridiem. Item inter Liba & Noton compositũ ex vtroque medium, inter Me-
 ridiem & hybernum Occidentem, Libonoton. Nec finis: Alij quippe Mefen nomine
 etiamnum addidere inter Borean & Cæcian: & inter Eurum & Noton, Euronotũ. Sunt
 etiam quidam peculiare quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes tra-
 ctum: vt Atheniensibus Sciron, paulum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus.
 Aliubi elatior idem Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argesten
 30 intelligit: & Cæcian aliqui vocant Hellepontian, & eosdem alibi aliter. Item in Narbo-
 nensi prouincia clarissimus ventorum est Circius, nec vlli violentia inferior, Ostiam ple-
 runque rectã Ligustico mari perferens: idem non modò in reliquis partibus cæli igno-
 tus, sed ne Viennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attingens, paucis antè limiti-
 bus iugi modici occurfu tantus ille ventorum coercitus. Et Austros in Ægyptum pene-
 trare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, ventis etiam & tempore & fine di-
 cto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, Fauonij hybernum mol-
 liunt cælum, Sole Aquarij xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus.
 Competit fermè & hoc omnibus, quos deinde ponam, per singulas intercalationes vno
 die anticipantibus, rursusque lustro sequenti ordinem seruantibus. Fauonium quidam
 40 ad vii. Calendas Martij Chelidonian vocant, ab hirundinis viso: nonnulli verò Orni-
 thian, vno & lx x. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies nouem. Fauo-
 nio contrarius est, quem Subsolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Ver-
 giliarum in totidem partibus Tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austri-
 num est, huic vento Septentrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore ex-
 oritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies xv. ante Au-
 gustas Calend. est. Huius exortũ diebus octo fermè Aquilones antecedũt, quos Prodromos
 appellant. Post biduum autem exortus, iidem Aquilones constantius perflant die-
 bus quadraginta, quos Etesias vocant. Molliri eis creditur Solis vapor geminatus ardo-
 re sideris: nec vlli ventorum magis statim sunt. Post eos rursus Austri frequentes vsque
 50 ad sidus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus ante æquinoctium autumnum. Cum hoc
 Corus incipit. Corus autumnat: huic est contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium
 diebus ferè quatuor & quadraginta. Vergiliarum occasus hyemem inchoat: quod
 tempus in i i j. Idus Nouembris incidere consuevit: hoc est Aquilonis hyberni, mul-
 tũmque æstiuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est Africus. Ante brumam autem septem
 diebus, totidẽmque postea, sternitur mare halcyonũ fœturæ: vnde nomen hi dies tra-
 xere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare. Pira-
 60 tæ primũ coëgere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria: nunc
 idem hoc auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt, quos à Septentrione diximus spi-
 rare, & vicinus his Corus. ij & reliquos compefcunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus,
 70 & præcipuè Auster Italiæ, Narrant & in Ponto Cæcian in se trahere nubes. Sicci Co-
 rus, & Vulturnus, præterquam desinentes. Niuales Aquilo, & Septentrio. Grandines

^a Aquilo
quia ficcus
& frigidior:
noxius Au-
ster, fortal-
is, quia ma-
gis humi-
dus.
^b flare.

Septentrio importat, & Corus Aestuofus Auster. Tepidi Vulturus, & Fauonius. Idem Subsolano ficciores: & in totum omnes à Septentrione & Occidente ficciores, quam à Meridie & Oriente. Saluberrimus autem omnium^a Aquilo: noxius Auster, & magis ficcus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesia noctu desinunt^b ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab Oriente flatus est eorum, in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à Meridie. Spirant autem & à bruma, cum vocatur Ornithia, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster Africae serenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus suis spirant maiore ex parte, aut ut contrarius desinenti incipiat. Cum proximi cadentibus surgunt, à lauo latere in dextrum ut Sol, ambiunt. De ratione eorum mestrui, quarta maxime Luna de-¹⁰ cernit. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerunq. aduersa vela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur, quam Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Ideoque post Austros noxij praecipue terrae motus. Noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari ferè desinunt numero: quae obseruatio & in aliis multis rerum naturae partibus valet. Mares itaque existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exorientes occidentesque, comprimit meridianus aestiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerunq. sopiuntur, quia aut nimio frigore aut aestu soluuntur. Ex imbribus venti sopiuntur. Expectatur autem maxime, vnde nubes discussae adaperuere caelum. Omnium quidem (si libeat obseruare minimos ambitus) redire²⁰ easdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non vectorum modo, verum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno Caniculae ortu. De generalibus ventis haec.

De repentinis flatibus.

CAP. XLVIII.

Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum est) coorti, rursusque deiecti, interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo (ut aliquibus placere ostendimus) tonitrua & fulgura edunt. Maiore vero illati pondere incursumque, si late sicca ruperint nubem, procellam gignunt, quae vocatur à Graecis Ecnephas. Sin vero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id est, vibratus Ecnephas. Defert hic³⁰ secum aliquid, abruptum è nube gelida conuoluens versansque, & ruinam suam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida vertigine: praecipua nauigantium pestis, non antennas modo, verum ipsa nauigia contorta frangens, tenui remedio aceti in aduenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem illisu ipse percussus, correpta secum in caelum refert, sorbetque in excelsum. Quod si maiore depressae nubis eruperit specu, sed minus lato quam procella, nec sine fragore, Turbinem vocant, proxima quaeque prostermentem. Idem ardentior, accensusque dum fuerit, Prestere vocatur, amburens contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum.

CAP. XLIX.

^c nec niualis Ecnephas.

Non fit autem aquilonius Typhon, nec niualis aut niue iacente Ecnephas. Quod⁴⁰ si simul rupit nubem, exarsitque, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat à Prestere, quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem remeando distat à turbine, & quo stridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disiecta nube verius, quam rupta. Fit & caligo belluae similis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longam veluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant.

CAP. L.

Hyeme & aestate rara fulmina, contrariis de causis, quoniam hyeme densatus aer nubium crassiore corio spissatur: omnisque terrarum exhalatio rigens ac gelida, quicquid accipit ignei vaporis, extinguit. Quae ratio immunem Scythiam & circa rigentia à⁵⁰ fulminum casu praestat, & è diuerso nimius ardor Aegyptum. Siquidem calidi sicci que halitus

halitus terræ, raras admodum tenuésque & infirmas densantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in vtroque tēpore æstatis hyemísque causis. Quæ ratione crebra in Italia, quia mobilior aër mitiore hyeme, & æstate nimbosa, semper quodammodo vernat vel autumnat. Italiæ quoque partibus iis, quæ à septentrione discedunt ad teporem, qualis est Urbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æstate fulgurat, quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula.

CAP. LI.

Fulminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca veniunt, non adurant, sed dissipant. Quæ humida, non vrunt, sed infuscant. Tertium est, quod clarum vocant, mirificæ maximè naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nullóque alio vestigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Marcia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipsa citra vllum aliud incommodum vixit. In Catiliniæ prodigiis, Pompeiano ex municipio M. Herennius Decurio sereno die fulmine iclus est.

De observationibus.

CAP. LII.

Thuscorum literæ nouem Deos emittere fulmina existimant, eaque esse vndecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex iis seruauere: diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano, rariora sanè eadem de causa frigidioris cæli. Hetruria erumpere terra quoque arbitratur, quæ infera appellat, brumali tempore facta, sæua maximè & execrabilia, cum sint omnia, quæ terrena existimant, non illa generalia, nec à sideribus venientia, sed ex proxima atque turbidioris natura. Argumentum euidens est, quod omnia à superiore cælo decidentia obliquos habeant iclus: hæc autem quæ vocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulso nulla vestigia edant, cum sit illa ratio non inferni iclus, sed aduersi. A Saturni ea sidere proficisci subtiliùs ista consecrati putant: sicut cremantia, à Martis. Qualiter cum Volfinij oppidum Thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima fiunt familiam suam cuique indepto. Cæterum existimant non vltra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non vltra tricesimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis.

CAP. LIII.

Exstat Annalium memoria, sacris quibusdã & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Hetruriæ est, impetratum, Volfinios urbem agris depopulatis subeunte monstro, quod vocauerunt Voltam. Euocatum & à Porsena suo rege. Et ante eum à Numa sapius hoc factitatum, in primo Annalium suorum tradit L. Piso grauis author: quod imitatum parum ritè Tullum Hostilium, iclus fulmine. Lucosque, & aras, & sacra habemus, interque Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iouem. ^{a Imperare naturæ sacra, aud.} Varia in hoc vitæ sententia, & pro cuiusque animo. Imperari naturæ, audacis est credere: nec minus hebetis, beneficiis abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eò profecit scientia, vt vêtura alia finito die præcinat: & an peremptura sint factum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant innumerabilibus in vtroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrè sint ista (vt rerum naturæ libuit) aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda. Nos cætera, quæ sunt in his memorabilia, non omitemus.

Catholica fulgurum.

CAP. LIIII.

Fulgetrum prius cerni, quam tonitrum audiri, (cum simul fiant) certum est. Nec mirum, quoniam lux sonitu velocior. Iclus autem & sonitum congruere, ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritu ocyorem fulmine, ideo quati prius omne & afflari, quam percuti: nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Læua prospera existimantur, quoniã læua parte mundi ortus est. Nec tã aduētus spectatur, quam reditus, siue ab iclu resiliat ignis, siue opere confecto, aut igne consumpto spiritus remeet. In sedecim partes cælum in eo respectu

læua fulgetra cui prospera pntata. spectu Templo.

ctu diuisere Thufci. Prima est à septentrionibus ad æquinoctialem exortum: secunda ad meridiem; tertia ad æquinoctialem occasum: quarta obtinet, quod reliquū est, ab occasu ad septentriones. Has iterum in quaternas diuisere partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maximè ^a dira, quæ septentrionem ab occasu attingunt. Itaque per plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò concesserint. Optimum est, in exortiuas redire partes. Ideo cum à prima cæli parte venerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur, quale Syllæ Dictatori ostentum datum accepimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera, aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, præterquam si hospiti indicentur, aut parèti. Magna huius obseruationis vanitas, tacta Iunonis æde, Romæ depræ-
¹⁰ hensa est Scauro Cōsule, qui mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, sine toni-
¹⁵ tribus fulgurat. Vnum animal hominē non semper extinguit, cætera illico: hunc vide-
²⁰ licet natura tribuente honorē, cum tot belluæ viribus præstent. Omnia contrarias in-
²⁵ cubant in partes: homo, nisi conuertatur, ^b vi percussus non expirat. Supernè icti confi-
³⁰ dunt. Vigilans ictus conuiuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominē ita
³⁵ exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal, nisi ex-
⁴⁰ animatum, fulmine accenditur. Vulnere fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine.

CAP. LV.

^c EX iis, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec vnquam quinque altius pe-
⁵ dibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut taberna-
¹⁰ cula è pellibus belluarum, quas vitulos ^e appellant, quoniam hoc solum animal ex mari-
¹⁵ nis non percutiat, sicut nec è volucris aquilam, quæ ob hoc ^d armiger huius teli fin-
²⁰ gitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desiere
²⁵ fieri, nulla non earum ^e fulmine diruta.

De prodigijs pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis.

CAP. LVI.

^f PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est, lacte & sanguine pluuisse M.
⁵ Acilio, C. Porcio c o s s. ^f & sæpe aliàs carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio
¹⁰ c o s s. exque ea non putruisse, quod non diripuissent aues. Item ferro in Lucanis, anno
¹⁵ antequam M. Crassus à Parthis interemptus est, omnesque cum eo Lucani milites, quo-
²⁰ rum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluerat, spongiarum ferè similis
²⁵ fuit: aruspices cauenda præmonuerunt superna vulnera. L. autem Paulo, C. Marcello
³⁰ c o s s. lana pluit circa castellum Carissanum, iuxta quod post annum T. Annii Milo
³⁵ occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluuisse, in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum, & tubarum de cælo audito.

CAP. LVII.

^g ARMorum crepitus, & tubæ sonitus, auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, cre-
⁵ brósque & prius, & postea. Tertio verò Consulatu Marij ab Amerinis, & Tuderti-
¹⁰ bus spectata arma cælestia, ab ortu occasuque inter se concurrentia, pulsus quæ ab occa-
¹⁵ su erant. Ipsum ardere cælum, minimè mirum est, & sæpius visum, maiore vi ignis nu-
²⁰ bibus correptis.

De lapidibus è cælo cadentibus.

CAP. LVIII.

40

^g CElebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis septuagesimæ octauæ
⁵ secundo anno, prædixisse cælestium literarū scientia, quibus diebus saxū casurum
¹⁰ esset è Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Ægos flumen. Qui lapis etiam
¹⁵ nunc ostenditur, magnitudine vehis, colore adusto, comete quoque illis noctibus fla-
²⁰ grante. Quod si quis prædictum credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diui-
²⁵ nitatem Anaxagoræ fuisse, solūque rerum naturę intellectum, & confundi omnia, si aut
³⁰ ipse Sol lapis esse, aut vnquam lapidem in eo fuisse credatur: decidere tamen crebro,
³⁵ non erit dubium. In Abydi gymnasio ex ea causa colitur hodięque, modicus quidem,
⁴⁰ sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur
⁴⁵ & Cassandriæ, quæ Potidæa vocitata est, ob id deducta. Ego ipse vidi in Vocontiorum
⁵⁰ agro paulò antè delatum.

De arcu

Vid.
 Soulig. ex. ex. ex.
 13. / 1.

b in percus-
 fas non re-
 spirat

c maris

d armigera

e fulmine

f in vet. cod.
 & sæpe aliàs
 sicut carne.
 L. Volum-
 nio, &c.

g cælestium

De arcu caelesti.

CAP. LIX.

Arcus vocamus extra miraculum frequentes, & extra ostentum. Nam ne pluvios quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestum est, radium Solis immissum cauae nubis, repulsa acie in Solem refringi, colorumque varietatem mixtura nubium, aeris, igniumque fieri. Certè nisi Sole aduerso non fiunt, nec vnquam, nisi dimidia circuli forma: nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando visum: quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima Luna posse. Fiunt autem hyeme, maximè ab æquinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescente ab æquinoctio verno, non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma verò, hoc est, breuissimis diebus, frequenter. Idem sublimes humili Sole, humilisque sublimi, & minores occidente vel oriente, sed in latitudinem diffusi, meridie exiles, verum ambitus maioris. Æstate verò per meridiem non cernuntur, post autumnæ æquinoctium, quacunque hora: nec vnquam plures simul, quàm duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse video.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore.

CAP. LX.

Grandinem conglaciato imbri gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruina autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere, non grandines: ipsasque grandines interdum sæpius, quàm noctu, & multò celerius resolui, quàm niues. Nebulas nec æstate, nec maximo frigore existere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutæque glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus.

CAP. LXI.

Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet, aut vincatur.

De proprietatibus cæli in locis.

CAP. LXII.

Præterea quædam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate Africæ noctes. In Italia Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracusis nunquam tanta nubila obduci, vt non aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius suis referentur locis. Hæc sint dicta de aere.

De natura terræ.

CAP. LXIII.

Sequitur terra, cui vni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, vt cælum Dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: nouissimæ complexa gremio iam à reliqua natura abdicatos, tum maximè, vt mater, operiens: nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, noménque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen vltimum iam nullis precamur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, vsusque mortalium semper ancilla, quæ coacta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporésque! quos succos! quos tactus! quos colores! quàm bona fide creditum fœnus reddit! quæ nostri causa alit! Pestifera enim animantia, vitali spiritu habente culpam, necesse est illi seminata excipere, & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine percusso non amplius recipit, pœnasque etiã inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit. Quin & venena, nostri misertâ instituisse credi potest, ne in tædio vitæ diræ famis mors, terræ meritis alienissima, lenta nos consumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta dispergerent, ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæ sita morte, sepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est, miserta genuit id, cuius facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine extinguemur, nullo labore, sitientibus similes: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret: terræque seruaretur, qui sibi ipsi perisset. Et, vt verum fateamur, terra nobis malorū

*vid. Kirch. de fœder. Rom.**a. ne in tædio vitæ famis mors, terræ meritis &c.*

remedium genuit, nos illud vitæ fecimus venenum. Nos enim & ferro, quo carere non possumus, simili modo vtimur. Nec tamen quereremur merito, etiam si maleficij causa tulisset. Aduersus vnam quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi non ad delicias, quâsque non ad contumelias feruiat homini. In maria iacitur, aut, vt freta admittamus, h creditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis: multoque plus, vt deliciis, quàm vt alimentis famuletur nostris. Et tamen, quæ summa patitur atque extrema cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viscera, auri argentique venas, & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus, vt digito gestetur gemma, quam petimus. Quot manus atteruntur, vt vnus niteat articulus! Si vlli essent inferi, iam profectò illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur, si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam, arcéntque sacrilegas manus. Nónne inter serpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen Dea ob hoc vtimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cædesque & bella tendunt: quàmque sanguine nostro irrigamus, insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipsa se obducit & scelera quoque mortaliû occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

De forma terræ.

CAP. LXIII.

Est autem figura prima, de qua consensus iudicat. Orbem certè dicimus terræ, globumque verticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelitate, tanta camporum planitie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figurâ absoluti orbis efficiat: id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio, non eisdem causis, quas attulimus in cælo. Nanque in illo caua in se conuexitas vergit, & cardini suo, hoc est terræ, vndiq; incûbit. Hæc, vt solida atq; conferta, assurgit, intumescenti similis, extraq; protenditur. Mundus in centrû vergit: at terra exit à centro immensum eius globû in formam orbis assidua circa eam mundi volubilitate cogente.

De Antipodibus, an sint, & aquæ rotunditate.

CAP. LXV.

Ingens hîc pugna literarum, contraque vulgi, circumfundi terræ vndique homines conuersisq; inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contra siti: tanquam non & ratio præsto sit, vt nos non decidere mirètur illi. Interuenit sententia, quâuis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, vt si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram vndique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo ex oriente? pendere ipsam, ac non cadere nobiscum, ceu spiritus vis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, & quò cadat, negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ, arcentibus cunctis, nisi in se locus non est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planitie maris camporumque. Cui sententiæ adest Dicæarchus vir in primis eruditus, regum cura permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion, M. ccl. pass. ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem vniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur cõiectatio, haud ignaro quosdam Alpium vertices, longo tractu, nec breuiore L. millibus passuum assurgere. Sed vulgò maxima hæc pugna est, si coactam in verticem aquarum quoque figurâ credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nanq; & dependentes vbiq; guttæ paruis globâtur orbibus: & pulueri illatæ frondiumq; lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maximè tument. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiâq; in se residentem, ratione facilius, quàm visu, deprehenduntur. Idq; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod superfit: contra euenire ponderibus additis ad videnos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquorè in verticem attollant, at cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua: ac procul recedete nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim

a portione
n. & ubi.

paulatim
vltimum,
dente? Ipse
decidat
dere, m
docent. N
fella, nec q
procul du
quæ emitt
10 primis aq
re, quoniam
terra arida
sustinente
totam, intr
crumpete:
quæ a peric
manifestur

Est igitur
gument

A Gadib
tur occ
cuis Diu A
immenso
gentia. Pro
Iuxta verò
pernavigat
atque Anti
explorata, p
men conie
cz, siue ea
restagnatio
Mauritania
Alexandri
signa nauis
tia florent
sicut ad e
nelius auth
40 egressum, C
gasset ex H
tradit, Q
Indos à rep
statibus eff
vtem orbis
apta deteg
singulis m

I Am pri
no: qui
quid exi

paulatim descendere videatur, & postremò occultetur. Deniq; Oceanus quem fatemur vltimum, quam alia figura cohæret atq; non decideret, nullo vltra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam modo etiam si globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, vt sint plana maria, & qua videtur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio magna que gloria inuentores Græci subtilitate geometrica docent. Nanq; cum è sublimi in inferiora aquæ ferantur, & sit hæc natura earum confessa, nec quisquã dubitet in litore vllò accessisse eas, quò longissimè de uexitas passa sit, procul dubio apparere, quo quid humilior sit, propius cetro esse terræ, omnesq; lineas, quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiore fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas vergere in centrū: ideoq; non decidere, quoniam in interiora nitatur. Quod ita formasse artifex Natura credi debet, vt cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa verò permeante totam, intrà, extrà, suprà, venis, vt vinculis, discurrentibus, atque etiam in summis iugis erumpente: quo spiritu acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumque à periculo decidendi abest, vt in summa quæque & altissima exiliat. Quæ ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terra innexa.

CAP. LXVI.

Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris, & fluminum.

CAP. LXVII.

Agadibus columnisq; Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occidens. Septentrionalis verò Oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspiciis Diui Augusti Germaniâ classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minimè verisimile est illic maria deficere, vbi vis humoris superet. Iuxta verò ab ortu ex Indico mari, sub eodem sidere pars tota vergens in Caspiū mare, per nauigata est Macedonū armis, Seleuco atq; Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluerunt. Circa Caspium quoq; multa Oceani litora explorata, paruoq; breuius, quàm totus, hinc aut illinc Septentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sic quoq; non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, siue ea illius Oceani sinus est, vt multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadum, ab eodē occidēte, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritanie nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, victoriæ magni Alexandri lustrauere, vsq; in Arabicū sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finē Arabiæ, nauigationē eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tēpore Himilco. Præterea Nepos Cornelius author est, Eudoxū quendam sua ætate, cum Lathyrū regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades vsq; peruectū: multoq; ante eum Cælius Antipater, vidisse se, qui nauigasset ex Hispania in Æthiopiam cōmerciij gratia. Idē Nepos de septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij causa nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa vndiq; diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò per uio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium vanitati, poscere videtur, vt totum hoc, quicquid est, in quo singulis nihil satis est, ceu subiectum oculis, quantum sit ostendam.

Quæ portio terræ habitetur.

CAP. LXVIII.

Iam primū in dimidio cōputari videtur, tanquam nulla portio ipsi decidatur Oceanus: qui toto circumdatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensq; aquas, & quicquid exit in nubes, ac sidera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens, quo tandem ampli-

tudinis spatium credetur habitare? Improbata & infinita debet esse tam vastæ molis possessio. Adde quod ex relicto plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinque partes, quas vocant zonas, infesto rigore & æterno gelu premitur omne, quicquid est subiectum duabus extremis vtrinque circa vertices, hunc qui Septentrio vocatur, eumque qui aduersus illi Austrinus appellatur. Perpetua caligo vtrouique, & alieno molliorū siderum aspectu, maligna ac pruina tantum albicans lux. Media verò terrarum, qua Solis orbita est, exulta flammis & cremata, cominus vapore torretur. Circa duæ tantum inter exultam & rigentes, temperantur: eæque ipsæ inter se non peruiæ, propter incendiū sideris. Ita terræ tres partes abstulit cælum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis vna portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem Oceanus infusus in multos (vt dicemus) sinus, adeo vicino accessu interna maria allatrat, vt centum xv. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Ægyptio mari: Caspius verò ccclxxv. millibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamque disperdit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus, & stagna: iam elata in cælum, & ardua aspectu quoque iugam: iam sylvarum vallisque præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæc tot portiones terræ, imo verò, vt plures tradidere, mundi punctus (neque enim est aliud terra in vniuerso) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hæc honores gerimus, hæc exercemus imperia, hæc opes cupimus, hæc tumultuatur humanum genus, hæc instauramus bella etiam ciuilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus terram. Et vt publicos gætium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cæspitem nostro solo affodimus, vt qui latissimè rura metatus fuerit, vtrouique fines exegerit accolæ, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

a famam

Mediam esse mundi terram.

CAP. LXX.

Mediam esse mundi totius haud dubiis constat argumentis, sed clarissimè æquinoctij paribus horis. Nam nisi in medio esset, æquales dies noctesque haberi non posse depræhenderunt & dioptræ, quæ vel maximè id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusque cernatur, & solstitialis exortus per suam lineam, brumalisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

De siderum ortus inæqualitate, & de eclipsi, & ubi, & quare.

CAP. LXX.

Tres autem circuli supra dictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguunt: Solstitialis à parte Signiferi excelsissima nobis, ad septentrionalem plagam versus, contraque ad alium polum brumalis, item medio ambitu Signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas, iisdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè, vt nobis septentrionalis plagæ sidera nunquam occidant, contra meridianæ nunquam orientur: rursumque hæc illis non cernantur, attollente se contra medios visus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice, & confinis Ægyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem, item quem sub Diuo Augusto cognominauerunt Cæsaris thronon, insignes ibi stellas. Adeoque manifestò assurgens fastigium curuatur, vt Canopus quartam ferè partem signi vnus supra terram eminere Alexandriae intuentibus videatur: eadem à Rhodo terram quodam modo ipsam stringere: in Põto omnino non cernatur, vbi maximè sublimis Septentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisque Alexandriae: in Arabia Nouembri mense prima vigilia occultus, secunda se ostendit: in Merocæ solstitio vesperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauiantium hæc maximè cursus depræhendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoque conspicuis, atque vt è freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latere, sideribus. Neque enim (vt dixerunt aliqui) mundus hoc polo excelsiore se attollit: aut vndique cernerentur hæc sidera. verum hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis: vt que nunc sublimis in deiectione positæ videtur

videtur hinc vertex, sic in illam terræ deunitatem transgressis, illa se attollunt, residenti-
bus quæ hinc excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoque defe-
ctus Solis ac Lunæ vespertinos Orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad Occasum
habitantes: meridianos verò sæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, Lu-
na defecisse noctis secunda hora prodita est: eadēque in Sicilia exoriens. Solis defectum,
Vipsano & Fonteio c o s s. qui fuere ante paucos annos, factum^a pridie Calēdas Maias,
Campania hora diei inter septimam & octauam sensit: Corbulo dux in Armenia inter
horam diei decimam & vndecimam prodidit visum, circuitu globi alia aliis detegente
& occultante. Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesque non
10 fierent inæquales: neque aliās, quàm in medio sitis, paria duodecim horarum interualla
cernerentur, quæ nunc in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris.

CAP. LXXI.

15 IDEO nec nox diesque quæuis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctē, aut am-
bitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaque tur-
rium Annibalis: in Asia verò propter piraticos terrores, simili specularum præsidio ex-
citato: in quæis prænuntiatiuos ignes sexta hora diei accensos, sæpe compertum est, ter-
tia noctis à tergo vltimis visos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin
mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis: indeque quamuis decliui itinere, tertia
noctis hora remensus est sæpius. Causa, quod eunti cum Sole iter erat, eundem remeans
20 obuium contrario præteruertebat occursum. Qua de causa ad occasum nauigantes, quam-
uis breuissimo die, vincunt spatia nocturnæ nauigationis, vt solem ipsum comitantes.

Gnomonica de eadem re, & horologio primo.

CAP. LXXII.

VAsaque horoscopa non vbi que eadem sunt vsui, in trecentis stadijs aut vt longissi-
mè in quingentis, mutantibus semet vmbri Solis. Itaque vmbilici (quem gnomonem
appellant) vmbra, in Ægypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulò plus
quàm dimidiam gnomonis mensuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis decet
vmbra. In oppido Ancone superest quinta trigesima. In parte Italiae quæ Venetia ap-
pellatur, eisdem horis vmbra gnomoni par fit.

Ubi & quando nulla vmbra.

CAP. LXXIII.

30 SIMILI modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinque milli-
bus stadiorum, solstitij die medio nullam vmbra iaci: puteumque eius experimenti
gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum Solem illi loco supra verticē esse:
quod & in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Con-
stātque in Berenice vrbe Troglodytarum, & inde stadijs quatuor millibus d c c c. xx. in
eadem gēte Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum
venatus conditum est, hoc idem ante solstitium quadragenis quinis diebus, totidemque
postea fieri, & per eos x c. dies in meridiem vmbra iaci. Rursus in Meroë insula, quæ est
caput gentis Æthiopum, & quinque millibus stadiorum à Syene in anse Nilo habita-
tur, bis anno absumi vmbra, Sole duodeuicesimam Tauri partem, & quartamdecimam
40 Leonis obtinente. In India gente Oretum, mons est Maleus nomine, iuxta quæ vmbra
æstate in Austrum, hyeme in Septentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi
apparet Septentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, Sol dexter oritur, vmbra
in Meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantum
noctis parte aspici, Onesicritus dux eius scripsit: quibus in locis Indiae vmbra non sint,
Septentrionem non conspici, & ea loca appellari Ascia, nec horas dinumerari ibi.

Ubi bis anno vmbra, & vbi in contrarium.

CAP. LXXIII.

AT in tota Troglodytice, vmbra bis quadragintaquinque diebus in anno Erato-
sthenes in contrarium cadere prodidit.

Ubi longissimus dies, & vbi breuissimus.

CAP. LXXV.

50 SIC fit, vt vario lucis incremento, in Meroë longissimus dies x i j. horas æquinoctiales,
& octo partes vnus horæ colligat: Alexandria verò x i i j. horas: in Italia quindecim:

in Britania xvij. vbi æstate lucidæ noctes haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi: solstitij diebus accedente Sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere^a senis mensibus, noctesque è diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pythias Massiliensis scripsit, sex dierum nauigatione in Septentrionem à Britannia distante: quidam verò & in Mona, quæ distat à Camaloduno Britannia oppido circiter ducentis millibus, affirmant.

^a in vet. cod. senis diebus. Pint.

Item de horologio.

CAP. LXXVI.

Inuentur Sciateris.

Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicè, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) discipulus: primusque horologium, quod appellant Sciatericon, Lacedæmone ostendit.

10

Quomodo dies obseruentur.

CAP. LXXVII.

Ipsum diem alij aliter obseruauerunt. Babylonij inter duos Solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffinire ciuilem, item Ægyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus Solis iuxta solstitia, quam æquinoctia, apparet, quia positio Signiferi circa media sui obliquior est, iuxta solstitium verò rector.

Differentia gentium ratio.

CAP. LXXVIII.

Contexenda sunt his cælestibus nexa causis. Nanq; Æthiopas vicini sideris vapore torreri, adustisque similes gigni, barba & capillo vibrato, non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciale, candida cute esse gætes, flauis promissas crinibus, truces verò ex cæli rigore, has & illas^b mobilitates habentes. Ipsosq; ^c crurum argumèto, illis in supera succu reuocari, natura vaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic varias effigies animalium prouenire, & maximè alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem vtrubiq; ; illic igniù nisum, hic humoris alimèto. Medio verò terræ salubris vtrinque; mistura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore téperies. Ritus molles, sensus liquidus, ingenia fœcunda, totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ nūquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint, auulsæ, ac pro immanitate naturæ vrgentis illas solitariae.

^b C. Rhod. mobilitate hebetes. ^c crinium

De motu terræ.

CAP. LXXIX.

Babyloniolorum placita motus terræ, hiatusq; & cætera omnia, vi siderum existimant fieri, sed illorum trium, quibus fulmina assignant: fieri autem, meätium cum Sole aut congruentium, & maximè circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Milesio Phisico: quem ferunt Lacedæmoniis prædixisse, vt urbem ac tecta custodirét: instare enim motum terræ: cum & vrbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio, sed & illa diuina: haustu aquæ è puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si vera sunt quatum à Deo tandem videri possunt tales distare, dum viuunt? Et hæc quidem arbitrio cuiusque existimanda relinquuntur: ventos in causa esse non dubium reor. Neq; enim vnquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari, cæloq; adeo tranquillo, vt volatus auis non pendeat, subtracto omni spiritu qui vehit: nec vnquam, nisi post ventos^d conditos, scilicet in venas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud est in terra tremor, quam in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quam cum fulmen erumpit, incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

^d condito scilicet in venas, & caua eius occulta flatu.

De terræ hiatibus.

CAP. LXXX.

Variè itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus, nonnunquam etiam ignibus calidisve fontibus, alibi^e aduerso fluminum cursu. Præcedit verò comitaturque terribilis sonus, aliàs murmur similis mugitibus, aut clamori humano, armorumve pulsantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cauernarum vel

^e auerso.

vel

vel cuniculi, per quem meat, exilius grassante in angusto, eodem rauco in recuruis resul-
tante, in duris fremente, in humidis fluctuante & stagnantibus: item fremente contra so-
lida. Itaq; & sine motu saepe editur sonus. Nec simplici modo quatitur vnquam, sed tre-
mit vibratque. Hiatus verò aliàs remanet, ostendens quæ sorbuit, aliàs occultat ore cõ-
presso: rursusque ita inducto solo, vt nulla vestigia extent, vrbibus plerunque deuoratis,
agrorumque tractu hausto. Maritima autem maximè quatuntur. Nec montosa tali ma-
lo carent. Exploratum est mihi, Alpes, Appenninumque sæpius tremuisse. Et autumnò
ac vere terræ crebrius mouentur, sicut fiunt fulmina. Ideo Gallia & Ægyptus minimè
quatuntur, quoniam hîc æstatis causa obstat, illic hyemis. Item noctu sæpius, quàm in-
10 terdiu. Maximi autem motus existunt matutini vespertinique: sed propinqua luce cre-
bri, interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæque defectu, quoniam tempesta-
tes tunc sopiuntur. Præcipuè verò, cum sequitur imbrem æstus, imbré sive æstum.

Signa motus futuri.

CAP. LXXXI.

NAuigantes quoque sentiunt non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu
subitò, aut quatiante icti. Intremunt verò & in nauibus posita, æquè quàm in ædi-
ficiis, crepitùque prænuntiant. Quin & volucres non impaudæ sedent. ^a Est & in celo ^a Sed & in
signum, præceditque motu futuro, aut interdiu, aut paulo post occasum sereno, ceu te- ^{celo signum}
nuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine o- ^{præcedit mo-}
doris tediò. ^{tu futuro,}

Auxilia contra motus futuros.

CAP. LXXXII.

SIcut ^b in iisdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptum enim ^b Sed & in
spiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatuntur, crebris
ad eluuiem cuniculis cauata. Multòque sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut
Neapoli in Italia intelligitur, parte eius, quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissi-
mi sunt edificiõrum fornices, anguli quoque parietum, postésque alterno pulsu reni-
tentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatuntur. Magna differentia est
& in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cum vibrat
crispantè edificiõrum crepitu, & cum intumescit assurgens, alternòque motu residet;
innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alte-
30 ri renititur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam volutatio infesta est: aut cum
in vnâ partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores, cum ventus emer-
sit: sin verò durauère, non ante quadraginta dies sistuntur: plerunque & tardius, vtpote
cum quidam annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel visa.

CAP. LXXXIII.

FActum est semel, quod equidem in Hetruscæ discipline voluminibus inueni, ingens
terrarum portentum L. Marcio, Sex. Julio coss. in agro Mutinensi. Nanque mon-
tes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes recedētésque, inter eos flam-
ma fumòque in cælum exeunte interdiu, spectante è via Æmilia magna equitum Ro-
manorum, familiarumque & viatorum multitudine. Eo concursu villæ omnes elisè, ani-
40 malia permulta quæ intrâ fuerant, exanimata sunt, anno ante socialè bellum: quod haud
scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuilia. Non minus mirum ostentum &
nostra cognouit etas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius exposuimus,
pratis oleis que intercedente via publica in contrarias sedes transgressis, in agro Marru-
cino, prædiis Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

Miracula terræ motus.

CAP. LXXXIII.

Flunt simul cum terræ motu & inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, aut
residētis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortaliū extitit motus, Tiberij Cæ-
saris principatu, xij. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra
eundem annum septies atq; quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidè anno ad Tra-
50 symenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni sensere, nec Romani. Nec
verò simplex malum, aut in ipso tantum motu periculum est, sed par aut maius osten-

tum. Nunquam vrbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id p̄n̄tium esset.

Quibus locis maria recesserint.

CAP. LXXXV.

EAdem nascentium causa terrarum est, cum idem ille spiritus attollendo potens solo, non valuit erumpere. Nascuntur enim nec fluminum tantum inuectu, sicut Echinades insulae ab Acheloo amne congestae, maiorque pars Aegypti a Nylo, in quam a Pharo insula noctis & dici cursum fuisse Homero credimus: sed & recessu maris, sicut eodem de Circeis: quod accidisse & in Ambraciae portu decem millium passuum intervallo, & Atheniensium quinque millium ad Piraeum memoratur. Et Ephesi, vbi quondam aedem Dianae alluebat. Herodoto quidem si credimus, mare fuit supra Memphim usque ad Aethiopum montes: itemque a planis Arabiae. Mare & circa Iliu, & tota Teuthrania, quaque campos intulerit Maender.

Ratio insularum enascentium.

CAP. LXXXVI.

Nascuntur & alio modo terrae, ac repente in aliquo mari emergunt, velut paria secum faciente natura, quaeque hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quae & quibus temporibus enatae sunt.

CAP. LXXXVII.

CLarae iam pridem insulae, Delos & Rhodos, memoriae produntur enatae. Postea minores, vltra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas Olympiadis cxxxv. anno quarto, Thera & Therasia. Inter easdem post annos cxxx. Hiera, eademque Automate. Et ab duobus stadiis post annos cx. in nostro aeuo, M. Iunio Syllano, L. Balbo coss. ad viij. Idus Iulias, Thia.

Quas terras interruperint maria.

CAP. LXXXVIII.

Ante nos & iuxta Italiam inter Aelias insulas, item iuxta Cretam emerfit e mari M. D. passuum, vna cum calidis fontibus, altera Olympiadis cxliij. anno tertio in Thusco sinu, flagrans haec violento cum flatu. Proditurque memoriae, magna circa illam multitudine piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pitheculas in Campano sinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuisset, caepstri aequatum planitie. In eadem & oppidum haustum profundo: alioque motu terrae stagnum emeruisse: & alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochyta. Nanque & hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiae, Cyprum Syriae, Euboeam Baeotiae, Euboeae Atalanten & Macrin, Bessycum Bithyniae, Leucosiam Sirenum promontorio.

Quae insulae continentis adiunctae.

CAP. LXXXIX.

Rurfus abstulit insulas mari, iunxitque terris: Antissam Lesbo, Zephyrium Halicarnasso, Aethusam Myndo, Dromiscon & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Hybanda quondam insulae Ioniae, c. nunc a mari abest stadiis Syrien Ephesus in mediterranea habet: Derasidas & Sophoniam vicina ei Magnesia. Epidaurus & Oricum insulae esse desierunt.

Quae terra in totum mari permutata.

CAP. XC.

In totum abstulit terras, primum omnium vbi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio. Mox interno, quae videmus hodie, mersam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaia in Corinthio, Europam Asiamaque Propontide & Ponto. Ad hoc perripuit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosphoros duos.

Quae terra ipsa se sorbuerunt.

CAP. XCI.

Atque vt sinus & stagna praeteream, ipsa se condens terra deuorauit Cybotum altissimum montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magnesia: & prius in eodem loco clarissimam urbem, quae Tantalus vocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phoenice agros cum ipsis, Phegium Aethiopiae iugum excelsissimum, tanquam non infida grassarentur & litora.

Quae urbes hausta sint a mari.

CAP. XCII.

Pyrham & Antissam circa Maotim Pontus abstulit, Elicen & Buram in sinu Corinthio, quarum in alto vestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta millia passuum

a Epomeu,
et Strabo.
lib. 5.
345. sub. in
conjecturae
legit. Statius.
p. 20.

b Ipsa se comit terra.
Deuorauit
et.

seum ab
rida vrbe
M
enarrat
tot secul
gia, bella
tam mult
cem omni
tua tot se
tiferi, alibi
teris anim
vocat, ali
sancti, ad
in Asia, M
latione ter
quid possi
subinde al
Q Veda
Rom
Q Veda
tien
quam die
lum, sed e
Sunt & i
dulantium
runt, nunc
bus, quadr
Celebre
Nea o
putrescun
dem, si tot
terra est,
muntur o
40 alteri nat
to, vestigi
quam fuit
rzmotu x
Murtias i
ram depa
Qua ratio
E T de a
re, ma
duos exo
50 mum att
te in occa

suam abrupta subito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Thyndarida urbem, ac quicquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

De miraculis terrarum.

CAP. XCIII.

Motus enim terræ fileantur, & quicquid est, ubi saltem busta urbium extant: simul ut terræ miracula potius dicamus, quam scelera naturæ. Et Hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam varia, tam diues, tam fœcunda, tot seculis suboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum verò luxuria, & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ, interque eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: medicorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi volucris tantum, ut Soracte vicino urbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro & Puteolano: spiracula vocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amfancti, ad Mephitis ædem locum, quem qui intravere, moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asia, Matris tantum magnæ sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura præcinent, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ efferre mortalium quispiam, quam diffusæ per omne naturæ subinde aliter atque aliter numen erumpens?

De terris semper tremantibus.

CAP. XCIII.

Quædam verò terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul urbe Roma, iugera ferme ducenta, equitantium cursu: similiter in Reatino.

De insulis semper fluctuantibus.

CAP. XCV.

Quædam insulæ semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Muentensi, Statoniensi. In Vadimoniis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylva, quæ nunquam die ac noctu eodem loco visitur. In Lydia quæ vocantur Calamine, non ventis solum, sed etiam contis quò libeat impulsæ, multorum civium Mithridatico bello salus. ^b Sunt & in Nymphæo parvæ, saltuare dictæ, quoniam in symphoniarum cætu ad ictus modulantium pedum mouentur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquam.

Quibus in terris non pluat: & acervata terrarum miracula, & cæterorum elementorum.

CAP. XCVI.

Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa simulachrum Mineræ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta Harpasa oppidum Asiæ, cautes stat horrenda, vno digito mobilis: eadem, si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum peninsula in ciuitate Parafino ^c Characena terra est, qua sanantur omnia vulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo sunt montes iuxta flumen Indum: alteri natura est ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint clavi in calciamento, vestigia auelli in altero non posse, in altero fisci. Locris & Crotone pestilentiam nunquam fuisse, nec vlllo terræmotu laboratum, annotatum est. In Lycia vero semper a terræmotu xl. dies serenos esse. In agro Ardano frumentum satum non nascitur. Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanum, & in sylva Ciminia loca sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. in Crustumino natum fœnū ibi noxiū, extrā salubre est. *Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Et ubi ydem extra rationem.*

CAP. XCVII.

ET de aquarum natura complura dicta sunt: sed æstus maris accedere & reciprocare, maximè mirum: pluribus quidem modis, verum causa in Sole Lunaque. Bis inter duos exortus Lunæ affluunt, bisque remeant, vicenis quaternisque semper horis. Et primum attollente se cum ea mundo intumescens, mox à meridiano cæli fastigio vergente in occasum residentes: rursusque ab occasu subter cæli ima, & meridiano contraria

accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, se forbentes. Nec vnquam eodem tempore, quo pridie, reflui, ^a vt ancillante sidere, trahētēque secum auido hausta maria, & assidue aliunde, quā pridie, exoriente: paribus tamen interuallis reciproci senisque semper horis, nō cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed equinoctialibus: ideōque inæquales vulgariū horarum spatia, vtcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & equinoctio tantum pares vbique. Ingens argumentum plenumque lucis ac vocis etiam diurnæ, hebetes esse, qui negent subtermere sidera, ac rursus eadem resurgere, similemque terris, imò verò vniuersæ naturæ exinde faciem, in iisdē ortus occasusque operibus, non aliter sub terra manifesto sideris cursu aliōve effectu, quā cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primūque septenis diebus. ^b Quippe modici noua ad diuiduam æstus, plenior ab ea exundant, plenāque maximè feruent. Inde mitescūt. Pares ad septimam primis. Iterūque alio latere diuidua augentur. ^c In coitu Solis pares. Planè eadem Aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quā cum in Austros digressa, propiore nisu vim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo Lunæ reuocantur ambitu, augente ea cuncta Solis annuis causis, duobus æquinoctiis maximè tumentes, & autumnali amplius, quā verno. Inanes verò bruma & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporum articulis, sed paucis post diebus, sicuti neque in plena aut nouissima, sed postea: nec statim vt Lunam mundus ostendat occultētve, aut media plaga declinet, verū duabus ferè horis equinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omniū, quæ geruntur in cælo, effectu cadēte, quā visu, sicuti fulguris, & tonitrus, & fulminum. Omnes autem æstus in Oceano maiora integunt spatia inundantq; quā in reliquo mari: siue quia totum in vniuersitate animosius est, quā in parte, siue quia magnitudo aperta sideris vim laxè grassantis efficacius sentit, eandem angustiis arcenibus. Qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus, Pythias Massiliensis author est. Interiora autem maria terris clauduntur, vt portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret vt pote cum plura exempla sint, in tranquillo mari, nulloq; velorum impulsu, tertio die ex Italia prouectorum Vticam, æstu feruente. Circa litora autē magis quā in altoprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsus venarum, id est, spiritus magis sentiunt. In plerisque tamen æstuariis, propter dispares siderum in quoque tractu exortus, diuersi existunt æstus, tempore, nō ratione, discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundā tamen priuata natura est, velut Taurominitani euripi sæpius, & in Eubœa septies die ac nocte reciprocantis. Æstus idem triduo in mense consistit, septima, octaua, nonaque Luna. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fontis inclusus ad putei modum, aliās simul cum Oceano augetur minuiturque, aliās verò vtrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus consentit. In ripa Bætis oppidum est, cuius putei crescente æstu minuuntur, aulescunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hispali oppido vni puteo, ceteris vulgaris. Et Pontus semper extrameat in Propontidem, introrsus in Pontum nunquam refluxo mari.

Miracula maris.

CAP. XC VIII.

Omnia plenilunio maria purgantur, quædam & statim tempore. Circa Messanam & Mylas fimo similia expuuntur in litus purgamenta: vnde fabula Solis boues ibi stabulari. His addit (vt nihil quod equidem nouerim præteream) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruatum id multum in Gallico Oceano, & duntaxat in homine compertum.

Quæ potestas Luna, & terrena, & marina.

CAP. XC IX.

Quo vera coniectatio existit, haud frustra spiritum sidus Lunæ existimari. Hoc esse quod terras saturet, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchyliæ, & maximè spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed & sanguine hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque

^a vt ancillantes sideri auido, trahētēque secum haustu maria, & assidue aliunde, quā pridie, exorienti:

^b Quippe modici noua ad diuiduam æstus, pleniores ab ea exundant, ^c In coitu Solis pares plenæ. Eadē &c.

^d sanguine hominum

quoque ac pabula (vt suo loco dicetur) sentire, in omnia eadem penetrante vi.

Quæ Solis, & quare salsum mare.

CAP. C.

ITaque Solis ardore siccatur liquor: & hoc esse masculum sidus accepimus, torrens cuncta forbensque. Sic mari latè patenti saporem incoqui salis, ^a aut quia exhausto in- ^a Aut. par-
de dulci tenuique, quod facillimè trahat vis ignea, omne asperius crassiùsque linquatur. ^{tacula redat.}
Ideo summa æquorum aqua dulciorem profundam. Hanc esse veriore[m] causam asperi
saporis, quàm quòd mare terræ sudor sit æternus, aut quia plurimum ex arido miscea-
tur illi vapore, aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis Dionysio
Siciliæ tyranno, cum pulsus est ea potètia, accidisse prodigium, vt vno diè in portu dul-
cesceret mare.

Item de naturalium.

CAP. CI.

EContrario ferunt Lunæ fœmineum ac molle sidus, atque nocturnum, soluere hu-
morem, & trahere, non auferre. Id manifestum esse, quòd ferarum occisa corpora in
tabem ^b visu suo resoluat, somnòque sopitis torporem còtractum in caput reuocet: gla- ^b nisi Pint.
ciem refundat, cunctaque humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, sempèrque, suf- ^{ex Tolet. co-}
ficere, aliis siderum elementa cogentibus, aliis verò fundentibus. Sed in dulcibus aquis ^{dicte ita legit.}
Lunæ alimentum esse, sicut in marinis Solis.

Ubi altissimum mare.

CAP. CII.

Altissimum mare xv. stadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxo-
rum gentis (vocant Bathea Ponti) trecentis ferè à continenti stadiis immensam al-
titudinem maris tradunt, vadis nunquam repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum.

CAP. CIII.

Mirabilius id faciunt aquæ dulces, iuxta mare vt fistulis emicantes. Nam nec aqua-
rum natura à miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur, leuiore haud dubiè. Ideo
& marinæ, quarum natura grauior, magis inuecta sustinent. Quædam verò & dulces in-
ter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano
Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans Alpes,
superiores in Italia, multorum millium transitu hospitales suas tantum, nec largiores,
quàm intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriæ, multisq; aliis.
³⁰ Quidam verò odio maris ipsa subeunt vada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo
redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco litori infundi-
tur. Subeunt terras, rursusque redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in
Mesopotamia. Et quæ in Æsculapij fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico reddun-
tur. Et in Atinate campo fluuius merfus, post xx. M. pass. exit: & in Aquilciensi Timauus.
Nihil in Asphaltite Iudææ lacu, qui bitumè gignit, mergi potest: nec in Armeniæ maio-
ris Arethusa:is quidem nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam la-
cus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur. In Cico-
num flumine, & in Piceno lacu Velino lignum deiectum, lapideo cortice obducitur: &
in Surio Colchidis flumine, adeò vt lapidem plerunque ^c durans adhuc integat cortex. ^c Durus
⁴⁰ Similiter in flumine Silaro, vltra Surrentum, non virgulta modò immersa, verum & folia
lapidescunt, aliàs salubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ saxum crescit. Et in
Rubro mari oleæ, virentesque frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura
mira est feruore. Idque etiam in iugis Alpium, ipsoq; in mari inter Italiam & Ænariam,
vt in Baiano sinu, & in Liri fluuio, multisque aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis
locis, vt ad Chelidonas insulas & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patauinorum aquis
calidis herbæ virentes innascuntur, Pisanorù ranæ: ad Vetulonios in Hetruria non pro-
cul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æstate.
In eo, vt in Arcadiæ Stymphali, enascuntur aquatiles muscoli. In Dodone Iouis fons
cum sit gelidus, & immerfas faces extinguat, si extinctæ admoueatur accendit. Idem me-
⁵⁰ ridie semper deficit, qua de causa Anapauomenon vocant. Mox increfcens ad medium
noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyriis supra fontem frigidum expansa

vestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, & circa meridiem maximè frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuus velut interquiescens semper aret. In Tenedo insula fons, semper à tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodem, quo Nilus, modo, ac pariter cum eo decrefcit augeturque. Contra Timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt, minuunturque. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitiis torrens, bruma siccat. In Falisco omnis aqua pota candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephissus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, rufasque iuxta ¹⁹ Ilium Xanthus, vnde & nomen amni. In Ponto fluuius ² Altaces rigat campos, in quibus pasta nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminia appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brundusij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro insula templo Liberi patris fontem nonis Ianuariis semper vini sapore fluere Mutianus ter cos. credit: Dios tecno sia vocatur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in Beroso Taurorum colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt, alter omnia respuens, alter abforbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illam ²⁰ quam cæteris differentes. In Comensi iuxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydonia insula ante Lesbos fons calidus, vere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Asia circumnascete absynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore vita. Amnes retro fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes estate quàm hyeme, gelidiores esse, quem fallit? Sicut illa permira nature opera, es & plumbum in massa mergi, dilatata fluitare. Eiusdemque ponderis alia sidere, alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem, quamuis grandem, innatare, eundemque comminutum mergi. Recentia cadauera ad vadum labi, intumescencia attolli. Inania vasa haud facilius, quàm plena, extrahi. Pluuias ³⁰ salinis aquas vtiliores esse, quàm reliquas: nec fieri salem, nisi admittis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accendi. Hyeme mare calidius esse, autumno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id vrinantes ore spargere, quoniam mitiget naturam asperam, lucemque deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur, exilire fontes, atque etiam in Aetnæ radicibus flagrantis in tantum, vt quinquagena & centena millia pass. harenas flammaram globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. CAP. CIIII.

IAmque & ignium, quod est nature quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Commagenes vrbe Samosatis stagnum est, emittens limum (maltham vocant) flagrantem. Cum quid attigit solidi, adhæret: præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis suis: ⁴⁰ Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De Naphtha.

CAP. CV.

Similis est natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Austagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transfiliuntque protinus in eam vndecunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.

De semper ardentibus locis.

CAP. CVI.

Verum in montium miraculis, ardet Aetna noctibus semper, tantoque æuo ignium materiae sufficit, niualis hybernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura sæuit, exustionem terris denuntiās. Flagrat in Phaselide ⁵⁰ mons

mons Chimæra, & quidem immortalibus diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui vero terra aut fœno, Gnidius Ctesias tradit. Eadem in Lycia Hephæstij montes, tæda flammante tacti, flagrant adeo, ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturque ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos, riuos ignium sequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis & Cestia gente cõfinio Persidis, Sufis quidem ad turrin albam, è xv. caminis, maximo eorum & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piscina iugeri magnitudine. Item Æthiopum iuxta Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro, tametsi internus sit ille iucundus, 10^a frondemque densi supra se nemoris non adurens, & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphæi crater dira Apolloniatis suis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritque bitumen, temperandum fonte illo ingustabili, aliàs omnibitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera insula Æolia iuxta Italianam cum ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio Senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Æthiopum iugum, torrentesque Solis ardoribus flammam egerit. Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

CAP. CVII.

PRæterea cum sit huius vnus elementi ratio fœcunda, seque ipse pariat, & minimis crescat scintillis, quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura, quæ 20^a voracitatem in toto mundo auidissimam sine damno sui pascit? Addantur iis sidera innumera, ingensque Sol. Addantur humani ignes, & lapidum quoque insiti naturæ, atrita inter se ligna, iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto omnia miracula, vllum diem fuisse, quo non cuncta conflagrarent: cum specula quoque concaua aduersa Solis radiis facilius etiam accendantur, quam vllus alius ignis. Quid quod innumera biles parui, sed naturales scatent? In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluuiis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cum transit, nec longè in alia materia durans. Viret æternò hunc fontem igneum contegens fraxinus. Exit in Mutinensi agro stans Vulcano diebus. Reperitur apud authores, subiectis Ariciæ aruis, si carbo deciderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino vnctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam 30ª existere. In Lacinia Iunonis ara sub dio sita, cinerem immobilem esse, perflantibus vndique procellis. Quin & repentinos ignes existere, & in aquis, & in corporibus etiã humanis. Trafymenum lacum arsisse totum: Seruius Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuisse: L. Marcio in Hispania interemptis Scipionibus concionanti, & militibus ad vltionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mistura rerum omnium exhibentur miracula. ^b Verùm egressa mens interpretationem naturæ, festinat legentium animos per totum orbem veluti manu ducere.

Terræ vniuersæ mensura, longitudo & latitudo.

CAP. CVIII.

40^a PARS nostra terrarum, de qua memoro, ambienti (ut dictum est) Oceano velut innatans, longissimè ab ortu ad occasum patet, hoc est, ab India ad Herculis columnas Gadibus sacras, octuagies quinquies centena septuaginta octo M. pass. ut Artemidoro authori placet. Ut vero Isidoro, nonagies octies centena & decem & octo M. Artemidorus adiicit amplius, à Gadibus circuitu sacri promontorij ad promontorium Artabrum, quò longissimè frons procurrat Hispaniæ, octingenta M. nonaginta unum. Id mensuræ, duplici currit via. A Gange amne ostioque eius, quo se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthyenè que ad Triandrum urbem Syriæ, in Issico sinu positam, quinquagies bis centena, quindecim M. pass. Inde proxima nauigatione Cyprum Insulam, Pataram Lyciæ, Rhodum, Astypalæam in Carpathio mari insulas, laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, ^c Calarim Sardinia, tricies quater centena, quinquaginta M. 50^a Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. Pass. Quæ mensura vniuersa

a frondemque densi supra se nemoris non adurens, Et iuxta gelidum fontem ardens Nymphæi crater, dira &c. Strab.

^b Interim

^c Caralim Strab. Prol.

ab eo mari efficit octogies quinquies centena, lxxviii. M. pass. Alia via, quæ certior, itinere terreno maximè patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. p. & xxi. Inde Cappadociæ Mazaca c. c. M. xliiii. Inde per Phrygiã, Cariam, Ephesum. cccc. M. pass. xcviij. Ad Epheso per Ægæum pelagus Delum ducenta M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & Laconico mari & Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi ducenta duo M. quingenti: Leucadem lxxxvi. millia quingenti: Corcyram totidè: Acroceraunia centum triginta duo millia quingenti: Brundusium lxxx. sex millia quingenti: Romam ccc. millia lx. Alpes vsque ad Cincomagû vicû M. ccccxcviii. Per Galliã ad Pyrenæos montes Illiberim quingenta quinquaginta sex M. Ad Oceanum & Hispaniã oram trecenta triginta duo M. Traiectu Gadis septem millia quingenti. Quæ mensura ¹⁰ Artemidori ratione efficit octuagies sexies centena octoginta quinque. Latitudo autem terræ à Meridiano situ ad septentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena sexaginta duo millia. Quo palàm fit, quantum & hinc vapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut non esse globi formam, sed inhabitabilia vtrinque incomperta esse. Hæc mensura currit à litore Æthiopici Oceani, quàm modò habitatur, ad Meroen cccccl. M. Inde Alexãdriã duodecies cetera millia quinquaginta. Rhodû quingenta octogintatria. Gnidum octogintaquatuor millia quingenti. Cõn viginti quinque millia. Samum c. millia. Chium lxxxiiii. millia. Mitylenè lxxv. millia. Tenedon xxviii. millia. Sigæum promontorium xii. millia quingenti. Os Põti cccxii. millia quingenti. Carambin promontorium ccl. Os Mæotidis cccxii. millia quingenti. ²⁰ Ostium Tanais cclxv. M. qui cursus compendiis maris breuior fieri potest lxxxix. M. Ab ostio Tanais nihil modicum diligentissimi authores fecere, Artemidorus vltiora incomperta existimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad Septentriones versas. Isidorus adiecit xii. c. M. L. vsque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore quàm proximè dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedem mutant capiat? Vnde vltiorem mensuram inhabitabilis plagæ, multo esse maiorem arbitror. Nam & à Germania immensas insulas non pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac vtrique ³⁰ præter cæteros solers, quam cunctis probari video, ducentorum quinquagintaduorum millium stadium prodidit. Quæ mēsurā Romana computatione efficit trecenties quindicies centena millia pass. Improbum ausum: verum ita subtili computatione comprehensum, vt pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adiecit stadiorum paulo minus xxv. millia.

Harmonica mundi ratio.

CAP. CIX.

Alia Dionysodoro fides: neque enim subtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometrica scientia nobilis. Senectæ diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysodori nomine ad superos ⁴⁰ scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esseque eo stadiorum quadragintaduo millia. Nec defuere Geometræ, qui interpretarentur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quò deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ medium. Ex quo consequuta computatio est, vt circuitu esse ^b ducenta quinquagintaquinque millia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, addit huic mensuræ stadia ^c septem millia, terramque nonagesimam sextamillesimam totius mundi partem facit.

^b Ducenta quinquaginta duo millia

^c XII. M.